

Jazyková situace lužické srbštiny

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 – Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7504R269 – Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Josef Zdobinský**
Vedoucí práce: prof. PhDr. Oldřich Uličný, DrSc.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Josef Zdobinský**
Osobní číslo: **P13000580**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání**
Název tématu: **Jazyková situace lužické srbštiny**
Zadávací katedra: **Katedra českého jazyka a literatury**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se zaměří na lužickou srbštinu, její vývoj z hlediska uživatelů celé společnosti české, německé a srbské. Provede jejich analýzu, srovnání a pokusí se definovat stav lužickosrbského jazyka.

Student se bude v průběhu vypracovávání řídit metodologickými pokyny vedoucího a pravidelně s ním konzultovat další části práce.

Metodou práce bude analýza a komparace textových materiálů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ČERMÁK, Radek a Giuseppe MAIELLO. Nástin dějin a literatury Lužických Srbů. Vyd. 1. Brno: Středoevropské centrum slovanských studií, 2011, 359 s. Evropské obzory (Středoevropské centrum slovanských studií). ISBN 978-808-6735-092.

JANAŠ, Petr. Dolnosrbská mluvnice. 1. české vyd. Překlad Richard Bígl. Praha: Karolinum, 2011, 306 s. ISBN 978-802-4617-626.

KALETA, Petr. Cesi o Luzických Srbech: cesky vedecky, publicisticky a umelecky zajem o Luzicke Srby v 19. století a sorabisticke dilo Adolfa Cerneho. Praha: Masarykov ústav, 2006, 333 p. ISBN 80-864-9541-8.

MEŠKANK, Pawoź Völkel. Wobdźězaž Timo. Prawopisny szownik hornjoserbskeje řeče [hornjoserbsko-němski szownik]. 5., wobdźězany a sylnje rozšěrjeny nakž. Budyšin: Ludowe Nakž. Domowina, 2005. ISBN 978-374-2019-202.

MOHELSKÝ, Vladimír. Mluvnice hornolužické srbštiny a slovník hornosrbsko-český: Rěčnica hornjoluziskeje serbsčiny a slovník hornjoserbsko-česki. Olomouc: Kroužek přátel Lužických Srbů, 1948.

Vedoucí bakalářské práce: **prof. PhDr. Oldřich Uličný, DrSc.**
Katedra českého jazyka a literatury

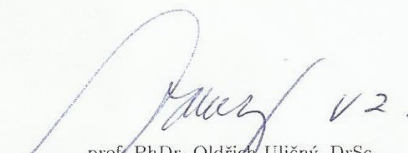
Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2015**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2016**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

prof. PhDr. Oldřich Uličný, DrSc.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2015

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Chtěl bych poděkovat vedoucímu své bakalářské práce panu prof. PhDr. Oldřichu Uličnému, DrSc. za odborné vedení, pomoc a rady při zpracování. Velký dík patří také Srbské základní škole a Srbské vyšší škole v Radworu (Serbskej základnej škole a Serbskej vyšej škole), a speciálně pak paní Mgr. Heidrun Rychtarjové, paní Mgr. Leńce Viccyně a paní Mgr. Kerstin Deutschové za umožnění výzkumu v jejich třídách.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na současný stav lužické srbštiny. Zprvu vychází z historických událostí, jež výrazně tento jazyk ovlivnily. V této úvodní části se postupuje na základě kompilační metody. Ve druhé části práce je popsáno, v jakých situacích mluví Lužičtí Srbové svou mateřštinou a jestli využívají média, která mají k dispozici. Práce zjišťuje, zda má tento jazyk do budoucna šanci přežít. V závěru se práce věnuje německo-srbským a česko-srbským vzájemným vztahům. V této části je snaha o komparaci výsledků odpovědí z dotazníků vzniklých pro tuto bakalářskou práci.

Klíčová slova

Lužická srbština, Lužičtí Srbové, Horní Lužice, Dolní Lužice, jazyk, německý jazyk, český jazyk, výzkum, WITAJ, menšina

Annotation

This thesis focuses on the current state of Sorbian. Initially based on historical events that greatly influenced the language. The introductory part of the work is based on the compilation method. In the second part we describe under what circumstances Sorbs speak their native language and whether they use the media that they have available. The work also attempt to determine whether this language is chance for survival into the future. At the end, the work deals with German-Serbian and Serbian-Czech mutual relations. This section is an attempt to compare the results of the questionnaire responses of incurred for this bachelor work.

Key words

Sorbian, Sorbs, Oberlausitz, Lower Lausitz, language, German language, Czech language, research, WITAJ, minority

Obsah

Obsah	7
Seznam obrázků	9
Seznam tabulek	9
Seznam zkratk	11
Úvod	12
1. Lužická srbština	14
2. Kde se vzali Lužičtí Srbové	15
3. Náboženská situace v Lužici a počátky germanizace	18
3.1 Další důvody sblížení s německou kulturou	21
4. Současnost lužické srbštiny a Lužických Srbů	26
4.1 Jazyková specifika srbštiny	26
4.2 Budoucnost duálu, aoristu a imperfekta	27
4.2.1 Duál	29
4.2.2 Minulé časy	31
4.3 Přechodníky v srbštině a jejich porovnání s přechodníky v češtině	32
4.4 Srbština z pohledu samotných Lužických Srbů	34
4.4.1. Srbština jako mateřský jazyk	35
4.5 Školství v Srbské Lužici	36
4.5.1 Školství v Lužici po druhé světové válce	38
4.5.2 Školství ve sjednoceném Německu	40
4.6 Vztah Lužických Srbů k srbštině	46
4.7 Využívání médií	50
5. Německo-srbské vztahy	52
5.1 Průnik německého jazyka do lužické srbštiny	54
5.1.2 Přízvuk a výslovnost	55

6. Česko-srbské vztahy	56
6.1 Společnost přátel Lužice.....	58
6.2 Snahy o připojení k Československu	59
6.3 Lužičtí Srbové a Lužice v českém školství.....	59
Závěr	63
Seznam použitých zdrojů	64
Seznam příloh	67
Přílohy	68

Seznam obrázků

Obrázek 1: Ukázka dvojjazyčného pojmenování v němčině i hornolužické srbštině v Budyšíně, v tomto případě přímo Srbské ulice v centru Budyšina. Foto: Josef Zdobinský.	15
Obrázek 2: Podíl počtu respondentů dotazníku na téma „Jazyková situace lužické srbštiny“ vůči celkovému odhadovanému počtu hornosrbské populace a odhadovanému počtu aktivně mluvících Hornolužických Srbů.	29
Obrázek 3: Graf znázorňující ztotožnění dotázaných s jejich mateřskou řečí.....	36
Obrázek 4: Procentuální oblíbenost předmětu srbštiny na školách.	47
Obrázek 5: Procentuální výsledky užívání lužické srbštiny v domácnostech.	48
Obrázek 6: Graf znázorňující v procentech využívání lužické srbštiny v komunikaci s vrstevníky a přáteli respondentů.....	49
Obrázek 7: Ukázka německého textu v dětském dolnolužickém časopisu Płomje. Foto: Společnost přátel Lužice.	53
Obrázek 8: Obě Lužice byly v minulosti součástí Českého království. Svědčí o tom i erby Horní Lužice a Dolní Lužice v Praze na Mostecké věži u Karlova mostu. Foto: Josef Zdobinský.	56
Obrázek 9: Výňatky z učebnice českého jazyka pro 8. ročník základních škol. Pomocí tohoto obsahu mají žáci porozumět nejen lužické srbštině, ale i všem slovanským jazykům a jejich rozdělení.	60
Obrázek 10: Výňatky z příručky Odmaturuj z českého jazyka o slovanských jazycích a lužických srbštinách.	61

Seznam tabulek

Tabulka 1: Příklad hornosrbských příjmení a jejich ženských tvarů.....	23
Tabulka 2: Celková gramotnost/negramotnost respondentů v užívání duálu v hornolužické srbštině.	29
Tabulka 3: Příklad transgresivu pro hornolužickou srbštinu.	33
Tabulka 4: Příklad užití transgresivu v češtině.....	33
Tabulka 5: Využívání transgresivu v hornolužické srbštině.	34
Tabulka 6: Počet žáků v jednotlivých školních rocích. U žáků ze Saska je v závorkách uvedeno, kolik z nich se učilo lužické srbštině jako mateřské řeči. U žáků z Braniborska je v závorce uvedeno, kolik z nich v té době bylo zapojeno do projektu WITAJ.....	45
Tabulka 7: Přehled využívání lužické srbštiny ze strany příbuzných respondentů.....	49

Tabulka 8: Přehled oblíbenosti srbských tiskovin mezi respondenty. Časopis Płomjo dosahuje nejvyšších čísel pravděpodobně z toho důvodu, že největší podíl mezi respondenty tvořily školou povinné děti..... 50

Tabulka 9: Tabulka zachycující procentuální poslech srbského rádia a jeho pořadů. Pořad Satkula dosahuje nejvyšších čísel pravděpodobně z toho důvodu, že největší podíl mezi respondenty tvořily děti..... 51

Seznam zkratk

AfD	Alternativa pro Německo
Atd.	A tak dále
CDU	Křesťanskodemokratická unie
Dls.	Dolnolužickosrbsky
FC	Fotbalový klub
Hls.	Hornolužickosrbsky
MDR	Středoněmecký rozhlas
Např.	Například
NDR	Německá demokratická republika
Něm.	Německy
NPD	Národnědemokratická strana Německa
NSDAP	Národně socialistická německá dělnická strana
Polab.	Polabskoslovansky
RVP	Rámcový vzdělávací program
SED	Jednotná socialistická strana Německa
SPD	Sociálnědemokratická strana Německa
SPL	Společnost přátel Lužice
SRN	Spolková republika Německo
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
St.	Starší
TGM	Tomáš Garrigue Masaryk
Tj.	To jest
Tzv.	Takzvaný

Úvod

Ve své práci s názvem *Jazyková situace lužické srbštiny* se zabývám především stavem současné hornolužické srbštiny. Dolnolužické srbštině se má práce věnuje jen okrajově, spíše porovnává a uvažuje, jaký je stav tohoto jazyka v porovnání s hornolužičtinou.

V úvodních třech kapitolách se snažím vyjít z historických faktů, které vývoj lužické srbštiny výrazně poznamenaly do současné podoby.

Následně se už zabývám současným stavem lužické srbštiny, jejím vnímáním a užíváním ze strany Lužických Srbů, a stavem současného lužickosrbského školství. Rovněž se snažím vysvětlit současný vztah Lužických Srbů k Němcům, současné lužickosrbsko-české vztahy a pokouším se objasnit stav českého základního a středního školství ve vztahu k lužické srbštině a Lužickým Srbům. Pojmy lužická srbština a Lužičtí Srbové se v mé práci prvotně vztahují k situaci v Horní Lužici. Pokud mé poznatky platí i pro Dolnolužičany, případně se k nim nějakým způsobem vztahují, snažím se, aby to v práci bylo dostatečně vysvětleno. V praktické části také předkládám vlastní poznatky ze svého zkoumání na hornolužických základních a středních školách a na českých základních a středních školách. Výzkum v Lužici probíhal od prosince 2015 do září 2016. Výzkum na českých školách pak v listopadu a v prosinci 2016. Materiál, který jsem nasbíral, se snažím v práci zanalyzovat, porovnat a vysvětlit.

Cílem práce je objasnit stav současné hornolužické srbštiny a zjistit, jaké šance má tento západoslovanský jazyk na přežití do budoucnosti.

Že někdo zmírá? Nevěřím!

A k tomu národ celý?

Já všudy pouze život zřím

přes bouře, ztroskot, střely.

Jen satan v ústup vybízí.

Jen chtějte – národ nezmizí!¹

---

¹Nadčasová báseň Jaroslava Vrchlického, která poměrně věcně zachycuje nejen stav lužické srbštiny, ale i celé srbské kultury a národa jako takového. In: ČERNÝ, J. *Český věnec Lužici*. 2. vyd. Praha: Společnost přátel Lužice, 1946, 91 s. Lužickosrbská knihovnička. S. 10.

1. Lužická srbština

Lužická srbština je jazyk Lužických Srbů, nejmenšího západoslovanského národa, který je navíc sám rozdělen do dvou menších národů, a to hornolužického a dolnolužického, a oba národy mají i svůj vlastní spisovný jazyk. Vychází-li se z definice představitele modernistické teorie nacionalismu Ernesta Gellnera, Lužičtí Srbové by se dali označit pomalu za „národ bez pupku“. I když není situace lužické srbštiny a jejího užívání nikterak výborná, je na tom možná lépe, než by se dalo očekávat. Lužičtí Srbové jsou totiž, kvůli tomu, že se mnohá staletí potýkali (a stále dodnes potýkají) s nepřízní osudu, tak houževnatí, že svůj jazyk, kulturu a všeobecně všechny jim běžné tradice jen těžko nechají zaniknout. V souvislosti s výstavou o kultuře Lužických Srbů v Krajské vědecké knihovně v Liberci, která proběhla v září 2016, napsal Jan Král do *Libereckého zpravodaje*: „I přes nepřízeň historie a po staletí silné vlivy germanizace se k této národnostní menšině stále hlásí okolo šedesáti tisíc obyvatel žijících v Horní a Dolní Lužici (...) Tento národ si velmi pečlivě střeží, uchovává a předává z pokolení na pokolení své tradice.“² Počet Lužických Srbů okolo 60 000 udává i publikace vydaná Srby, *The Sorbs in Germany*,³ a v pořadu České televize Historie.cs⁴ v listopadu 2015 ho uvedl i Jan Zdychinec. Skutečný počet Lužických Srbů však nelze určit, neboť se podle spolkových a zemských zákonů jejich počet nesmí přezkoumávat. „Příslušnost k lužickosrbské národnosti je ponechána zcela na vůli příslušné osoby a nemusí být nijak konkretizována či dokazována. Podle § 1 Saského lužickosrbského zákona z roku 1999: K lužickosrbskému národu patří ten, kdo se k němu hlásí. Toto přihlášení je svobodné. Nesmí být odpíráno, ani přezkoumáváno. Z tohoto přihlášení se nesmějí být vyvozena žádná znevýhodnění.“⁵ Z onoho přibližného počtu však ani polovina nemluví každodenně lužickosrbsky. Pro Srby, kteří mají svou národnost často spojenou s užíváním vlastního jazyka, tak tento fakt znamená další snížení jejich počtu.⁶ Je tudíž velmi pravděpodobné, že je v současnosti Lužických Srbů daleko méně. Zákaz přezkoumání jejich počtu nicméně hraje ve prospěch Lužických Srbů a jejich institucí, protože díky tomuto „optimistickému“ odhadnímu číslu o svém počtu mají větší státní dotace.

---

² KRÁL, J. Kulturu Lužických Srbů poznáte v knihovně. *Liberecký zpravodaj*. Liberec: Magistrát města Liberec, 2016, (9), 4. Dostupné také z:

http://www.liberec.cz/files/dokumenty/zpravodaj/liberecky_zpravodaj_09_16_web.pdf

³ LADUSCH, M., et al. *The Sorbs in Germany: Serbja - Serby*. Budyšin: Lausitzer Druckhaus GmbH Bautzen, 2014, 84 s. First English Edition 2014.

⁴ In: *Česká televize: Historie.cs* [online]. Česká televize, 2015 [cit. 2016-12-13]. Dostupné z:

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/215452801400034/>

⁵ ŠATAVA, L. *Roviny novodobé lužickosrbské etnické identity*. *Český lid* 103, 2016, s. 419–437. Dostupné z:

<http://ceskylid.avcr.cz/media/articles/489/submission/original/489-1286-1-SM.pdf>

⁶ ČERMÁK, R. a MAIELLO, G. *Nástin dějin a literatury Lužických Srbů*. Brno: Středoevropské centrum slovanských studií, 2011, 359 s. Evropské obzory. ISBN 9788086735092.

2. Kde se vzali Lužičtí Srbové

Jak uvádějí Radek Čermák a Giuseppe Maiello v publikaci *Nástin dějin a literatury Lužických Srbů*, obyvatelé přišli do oblasti, kde se zhruba nachází současná Lužice, v rámci migrace kolem šestého století. Tito noví obyvatelé pravděpodobně přišli z oblasti severně od Černého moře, a jejich jazyk tak mohl být jakási praugrofinština, což je však pouhá domněnka.

Slovanských kmenů, které nově osidlované území střední Evropy obsadily, bylo několik, ale mezi nimi se zde dále rozvinuly dva kmeny, ze kterých se v průběhu staletí vytvořil právě lužickosrbský národ. Mezi tyto kmeny patřili Milčané, kteří se zabydleli na území dnešní Horní Lužice, a pak také tzv. Lužičané, kteří zůstali na území dnešní Dolní Lužice. V období středověku označení Milčané zaniklo a začalo se jim postupně říkat Wendové, což byl německý výraz pro veškeré Slovanstvo. Výraz „wendisch“ byl navíc, jak uvádí František Vydra v publikaci *Lužice – Má láska*, po dlouhou dobu pejorativní, téměř ponižující a urážlivý. Proto bylo v NDR po druhé světové válce zavedeno nové oficiální označení, a to „sorbisch“.^{7, 8} Zajímavým faktem je, že se Dolní Srbové v současnosti sami považují spíše za Wendy (případně za Lužičany) než za Srby, kdežto Horní Srbové jsou na toto oslovení velice citliví a reagují pouze na otázku, zda jsou Srbové (Sorbisch). V Budyšíně, jenž je hlavním sídlem Hornolužických Srbů, se nicméně nachází **Srbská ulice** (srbsky **Serbska hasa**), která je v němčině vedena jako **Wendische Straße**. To ale Srbové respektují jako historický název.

Obrázek 1: Ukázka dvojjazyčného pojmenování v němčině i hornolužické srbštině v Budyšíně, v tomto případě přímo Srbské ulice v centru Budyšína. Foto: Josef Zdobinský.

Český lektor dolnolužické srbštiny na univerzitě v Lipsku Stanislav Tomčík k tomuto problému na facebookové stránce Společnosti přátel Lužice napsal, že se v Dolní Lužici pro označení Srbů používají oba názvy, tedy jak Wenden, tak i Sorben. „Především v oficiálních dokumentech se hledí na to, aby jeden nebo druhý název nechyběl, viz např. srbský zákon, který se jmenuje „Gesetz über die Ausgestaltung der Rechte der Sorben / Wenden im Land Brandenburg“. V běžné komunikaci pak záleží na osobních preferencích. V dolnolužické srbštině samotné existuje pro Sorben / Wenden

⁷ VYDRA, F. *Lužice - má láska: vzpomínky - úvahy - fakta*. Chrastava: [s.n.], 2006, 66 s., xx s. obr. příl.

⁸ Jihoslovanští Srbové jsou v němčině označováni jako „Serben“.

*pouze jeden termín – Serby.*⁹ Ze zkušeností dalšího významného současného znalce Lužických Srbů Radka Čermáka pak vyplývá, že označení Wenden pro sebe nejčastěji používají asimilovaní Srbové, jejichž rodiny přišly o identitu za dob nacismu. Analogicky existují, na základě informací Radka Čermáka, které získal metodou polostrukturovaných rozhovorů, tzv. vindišarji v Korutanech.¹⁰

Je známo mnoho tezí o původu označení Srb. Jedna z nich říká, že výrazem Srbové byli označováni všichni Slované, a že původ tohoto označení souvisí s božstvem a veškerenstvem. To by mělo údajně naplňovat nositele tohoto označení hrdostí. Lužickosrbský lingvista Hince Šewc přišel s názorem, že označení úzce souvisí s ukrajinským „pryserbytysja“, tedy přidružit se, což by znamenalo být příbuzný. Podle další teorie, pocházející od Poláka Kazimierze Moszyńského, slovo Srb může mít prapůvod v indoevropském slovu „serv“, které původně označovalo strážce dobytka. Vzhledem k tomu, že slovo „befulcus“, kterým kdysi Avaři označovali podrobené Slované, znamenalo rovněž strážce dobytka, mohl by i tento předpoklad být správný.¹¹

Existuje však ještě další názor, podle něhož výraz Srb byl odvozen od latinského slova „servus“, což v překladu znamená otrok. Šířitelé této domněnky považovali Srby, a tudíž i Slované, za méněcenné národy. Právě s tímto názorem se během druhé světové války nejvíce ztotožnili nacisté, kteří se chtěli Lužických Srbů zbavit přesídlením na východ.

O původu Lužických Srbů zaznívají dva názory. Jeden z nich tvrdí, že jsou Lužičtí Srbové pozůstatkem tzv. Polabských Slovanů. To je dáno přibližně stejnou dobou příchodu Polabských Slovanů a Lužických Srbů na území dnešní Lužice zhruba v 6. a 7. století. Kromě tohoto geografického hlediska je názor podepřen i podobným historickým vývojem, kdy byly polabsko-slovanské a lužicko-srbské kmeny postupně vybíjeny Germány. Z jazykového hlediska jsou si ale polabská slovanština a obě lužické srbštiny natolik vzdálené, že lingvisté prosazují názor, že se sice jedná o západoslovanské jazyky na podobném území, ale že jejich vývoj byl odlišný. Polabská slovanština z tohoto pohledu spadá do lechických jazyků, tedy jazyků blízkých polštině, a s lužickými srbštinami má společné jen to, že všechny patří mezi západoslovanské jazyky.

---

⁹ In: *Facebook.com: Společnost přátel Lužice / Towarstwo přecelow Serbow (SPL / TPS)* [online]. 2016 [cit. 2016-12-13]. Dostupné z:

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1828205227435334&id=153650538020006

¹⁰ In: *Facebook.com: Společnost přátel Lužice / Towarstwo přecelow Serbow (SPL / TPS)* [online]. 2016 [cit. 2016-12-13]. Dostupné z:

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1828205227435334&id=153650538020006

¹¹ ČERMÁK, R. a MAIELLO, G., s. 15.

O obdobnou problematiku se v minulosti zajímal také archeolog, antropolog a etnograf Libor Niederle. Jeho názor stojí na pomezí výše uvedených proudů. Niederle se domníval, že jsou Srbové Polabskými Slovany, ale zároveň jsou samostatným celkem tvořící srbský národ. Srbština je pak podle něho jazykový přechod mezi češtinou, polštinou a polabštinou.¹²

Některá slova či slovní spojení mají polabština i lužická srbština opravdu podobná, což je ale dáno právě spíše příbuzností slovanskou. Pozdrav „*dobry den*“ – *dobry džen* (hls.) – *dobry žen* (dls.) – *dūbrě dan* (polab.), je sice podobný a význam je zřejmý, ale už zde je vidět, že se jedná o jazyk odlišný.

Například u základní zdvořilostní otázky: „*Jak se máš?*“ – *Kak so wjedžeš?* (hls.)

Kak se tebje žo? (dls.)

*Kok aidě tě?*¹³ (polab.),

je rozdíl mezi jazyky už zcela jasný.

---

¹² Niederle in KALETA, P. *Češi o Lužických Srbech: český vědecký, publicistický a umělecký zájem o Lužické Srby v 19. století a sorabistické dílo Adolfa Černého*. Praha: Masarykův ústav, 2006, 333 s., [28] s. obr. příl. ISBN 80-86495-41-8. S. 201.

¹³ KNOLL, V. *STORNA WENSKE RECI UN HISTORIE: Wenskă slūwesă ă tekstoi/Polabská slova a texty* [online]. c2000-2009 [cit. 2016-12-11]. Dostupné z: <http://tyras.sweb.cz/polabane/polabska%20slova.htm>

3. Náboženská situace v Lužici a počátky germanizace

Náboženství hrálo v případě Lužických Srbů, tak jako ostatně u všech národů, obrovskou roli. Původní obyvatelstvo Lužice bylo stejně jako většina západních Slovanů pohanské a věřilo tedy ve více bohů, z nichž nejvyšším byl pravděpodobně čtyřhlavý Svantovít. Jeho svatyně stávala na ostrově Rujána (Rugen) a v roce 1168 byla zničena dánským králem Valdemarem. Své bohy pak Lužičané uctívali nejspíše v posvátných lužických hájích.

Víra znamenala pro Lužičany mnohé, protože to vždy byl národ, který byl spjat s venkovem, jenž určoval jejich společenský a hospodářský život. Skrze jejich povolání, kterým bylo většinou zemědělství, náboženství sehrálo roli – jak už bylo výše uvedeno – v době pohanské, a to tak, že se sedláci a rolníci často modlili k bohům o dobrou úrodu. Stejně tak ale byla pro obyvatele obou Lužic důležitá christianizace a i následná reformace v 16. století, která fakticky způsobila odluku mezi Dolní a Horní Lužicí. Náboženská víra se udržela sice v obou částech Lužice jako velmi živá, avšak v katolické části se spolu s vírou udrželo i národní uvědomění. V Horní Lužici lze dodnes stále potkat ženy oděné v krojích, typických pro hornolužickou kulturu, a stále je tam možno slyšet slovanskou řeč, která se tam používá nejen v domácím prostředí, ale i na ulicích místních vesnic. Dodnes jsou stále živé, slavné a turisticky atraktivní křižácké jízdy (hls.*křižerjo*), kdy lužickosrbští muži z katolických farností vyjíždějí o velikonoční neděli dopoledne na koních kolem polí, zpívající náboženské písně, jež mají zajistit úrodu pro následující rok.

V případě Lužických Srbů hrála víra zásadní roli i v souvislosti se vzdělanostní stránkou a tudíž i jazykem, který ke vzdělání neodmyslitelně patří. Už bylo uvedeno, že bylo lužickosrbské obyvatelstvo zpočátku čistě pohanské a zhruba od sedmého století zápasilo s rostoucí christianizací. Tu ještě zvýšil příchod Konstantina a Metoděje na území Velké Moravy v devátém století, a tak se vlna christianizace na Srby valila jak z Německa, tak i z Moravy. Pro německé šířitele křesťanství bylo však problémem, že jim Srbové nerozuměli, a tak se někteří duchovní alespoň částečně naučili jejich jazyk. Těmito církevními představiteli, kteří se snažili zlepšit vztahy se slovanským obyvatelstvem, byli například míšeňský biskup sv. Benno nebo merseburský biskup Wigbert. Snaha byla i u dalších, ale jen málokdo se dokázal opravdu naučit srbsky tak, aby v jejich jazyce mohl kázat.

Náboženství sehrálo rozhodující roli i o několik století později při odluce katolických Srbů od evangelických, která prakticky znamenala ještě větší štěpení tohoto západoslovanského bilinguálního národa. Při Lutherově reformaci církve se přidala většina farností v Lužici právě k Lutherovu učení a katolickými zůstaly jen farnosti mezi městy Budyšín a Kamenec. Ona odluka od katolické církve sice přinesla mnohá pozitiva, tím největším bylo bezesporu to, že se po Augšpurském míru v roce 1555 otevřela cesta pro překlad liturgických knih do lužické srbštiny, ale jen na krátký čas – hlavně pro období reformace. Sám čelní představitel německé obnovy katolické církve Martin Luther prý ale

srbštinou spíše pohrdal a domníval se, že překlad do srbštiny je zbytečný, protože podle něj byl jazyk stejně odsouzen k vymření. Prosazoval tedy, aby se Srbům kázalo v jednoduché němčině a aby se jazyk nejmenšího západoslovanského národa ke kázání vůbec nepoužíval. To se ale kněžím nepodařilo, neboť slovanští obyvatelé kázání v němčině nerozuměli. Kněží se tak museli alespoň částečně naučit kázání v srbském jazyce¹⁴, čímž se opakovala situace z dob christianizace. Luther nebyl ve svém mínění o budoucnosti srbštiny daleko od pravdy, přesto se ale nakonec mýlil, protože je srbština doposud živá i o téměř půl tisíce let později, byť na tom její užívání není nejlépe.

Už byla vznesena premisa, že odklon od katolické k evangelické církvi měl pro Srby z dlouhodobého hlediska spíše negativní následky, a to jak po jazykové, tak i celkové kulturní stránce. Boj o přívržence a spor o to, který církevní proud je ten lepší, totiž rozdělil Srby nejen na katolické a evangelické, ale navíc i na hornolužické katolické a hornolužické evangelické. Dolní Lužice se stala evangelickou téměř celá.¹⁵ Úbytek katolických stoupců zjevně donutil Srby k hlubšímu semknutí. Katoličtí Srbové měli těžkou pozici i v tom, že pokud chtěli studovat, tak museli opustit svou zemi, protože u nich nebyla vysoká škola. Mnozí tak odešli studovat do Čech. Studium v Praze nicméně výrazně posílilo v mladých učencích národní a kulturní sebeuvědomění, obrozenecké myšlenky a sounáležitost se slovanskými národy, kterou ještě více umocnil vznik Lužického semináře v Praze na začátku 18. století, o který se zasloužili především bratři Měrcin Norbert a Jurij Józef Šimonové. Mezi další přední představitele lužickosrbského národního hnutí studující v Praze patřili například také Jan Pětr Jordan, Jakub Bart-Ćišinski nebo Michał Hórnik. Ti všichni se i po ukončení studií do Prahy, která se pro ně stala jakýmsi druhým domovem, rádi vraceli, nebo zde posléze i žili. Oproti tomu příslušníci evangelické církve pro své vzdělání nemuseli překonávat tolik překážek, neboť za vědění museli cestovat „jen“ do Lipska či Frankfurtu nad Odrou. Slušné vzdělání nabízelo ale i studium na míšeňském gymnáziu.¹⁶ Z toho by tedy s mírnou nadsázkou mohlo plynout, že si Srbové, hlásící se k evangelikům, svého vzdělání a znalosti jazyka a dalších věcí vážili v podvědomí o něco méně než Srbové katoličtí. Je to samozřejmě myšlenka v mnoha ohledech, minimálně vzhledem ke geografické a politické pozici Dolní Lužice, nadnesená, ale částečně určitě i pravdivá. Rozhodně to neměli lehčí Srbové žijící na území dnešního Braniborska, neboť v této oblasti byly vždy germanizační tendence silnější než v liberálnějším Sasku. Je ovšem pravdou, že evangeličtí Lužičtí Srbové, jejichž převážnou část tvoří právě Dolnolužičtí Srbové, měli v minulosti k dispozici více prostředků pro rozvoj a udržení svého jazyka než Srbové vyznávající katolické náboženství.

---

¹⁴Srov. KALETA, P., s. 23 a ČERMÁK, R. a MAIELLO, G., s. 33, 34.

¹⁵Toto rozdělení přetrvalo dodnes.

¹⁶KALETA, P, s. 23.

Jazyk katolíků z Horní Lužice je doposud živý, na rozdíl od jazyka Srbů evangelických (ať už z Horní či Dolní Lužice), protože srbští katolíci nesplynuli tolik s německou kulturou. Na to poukázal už v devatenáctém století asi nejvýznamnější český sorabista Adolf Černý. Z jeho bádání, které publikoval v mnoha číslech časopisu *Světovzor*, totiž vyplývá, že protestantská Dolní Lužice – a s ní v názorové shodě i část Horní Lužice – začala používat jiné kulturní zvyklosti než Lužice katolická. Rozdíl se totiž začaly projevovat nejen v dialektu, literatuře a pravopisu jako takovém,¹⁷ ale i v kulturně-národním vztahu, a to zejména v krojích, které určovaly lužickosrbskou identitu. Velkou zásluhu na tomto splnutí evangelické srbské populace s tou německou nese bezesporu fakt, že tato oblast byla a je z geografického hlediska mnohem blíže k vnitrozemí Německa. Jak evangeličtí, tak i katoličtí Srbové se zpočátku snažili pro odlišení svého vyznání nosit rozdílné kroje. Jednota víry s Němci nicméně v evangelické Lužici, která byla vždy více otevřenější německým zvykům, posléze zapříčinila, že byl národní kroj odložen. Evangelické vyznání obou národů (Srbů i Němců) spolu neslo i to, že jak duchovní, tak i řadoví občané začali uzavírat smíšená manželství. Podle Černého nadále nosili kroje už je katoličtí Srbové. Ti totiž v duchu svého konzervativismu uzavírali manželství výhradně mezi sebou.¹⁸ Vhodnější pro udržení jejich kulturních a jazykových zvyklostí byla i jejich geografická poloha, která byla blíže ke slovanským hranicím, a to jak Zemí Koruny české, tak i k zemím Polska.

Nesporný fakt, že jsou na tom evangeličtí Srbové hůře než Srbové katoličtí (bere se v úvahu klasické rozdělení, tj. že Dolní Lužice je evangelická a Horní Lužice katolická), je rovněž zapříčiněn sociálněpolitickou deprivací lužickosrbské populace ze strany německého obyvatelstva. V Dolní Lužici spadající původně pod Prusko a následně pod Bavorsko byl ze strany obyvatel německé národnosti zřetelný výrazný nacionalismus a opovržení vším, co nebylo německé. To zde bylo, je a pravděpodobně i bude zakořeněno stále. S velkým úpadkem evangelických Dolních Srbů je spojen i nástup nacistické NSDAP k moci. Ten v Prusku proběhl snadněji než v sousedním Sasku. Zatímco Srbové obývající Horní Lužici byli perzekuováni nacisty až od druhé poloviny třicátých let dvacátého století – hornolužické instituce se zpočátku snažily s nacistickým režimem najít nějaké kompromisní řešení, což se ale nepovedlo – v Dolní Lužici přišla národnostní, a s tím spojená i jazyková perzekuce o několik let dříve. Poslední (a vzácně ještě doposud žijící) generaci Srbů v Dolní Lužici narozených čistě v srbských rodinách a užívajících srbštinu jako mateřský jazyk, bylo v době nástupu Hitlera k moci kolem pěti let. To je věk, kdy je lidský mozek nejvíce připraven vstřebat mateřský jazyk.

---

¹⁷ Rozdíl byl například i v tom, jak a kde se psalo, a jakým stylem. Zatímco v německých a dolnosrbských tiskovinách bylo téměř bez výjimek nejvíce užíváno fraktury, která se ve školách učila dokonce až do školního roku 1940/41, v hornolužických tiskovinách se přešlo již dříve na antikvu. Více o tom například JANAŠ, P. *Dolnosrbská mluvnice*. Praha: Karolinum, 2011, 306 s. ISBN 9788024617626. S. 30.

¹⁸ KALETA, P, s. 32, 31.

U Dolnolužických Srbů se ale vývoj srbštiny najednou zcela zastavil a národ byl vystaven pouze němčině. Oproti tomu Horní Srbové měli pár let navíc. Faktem je, že jelikož se odpovědným zástupcům Lužických Srbů nepodařilo najít po roce 1933 kompromis s nacisty, následoval v roce 1937 zákaz činnosti lužickosrbských institucí na veřejnosti, přeložení lužickosrbských farářů a učitelů do německy mluvících oblastí, ze kterých naopak do Lužic přišli faráři a učitelé ovládající pouze německý jazyk. Poté následoval dokonce zákaz mluvit lužickosrbsky na veřejnosti a jsou známy i případy, kdy německý učitel bil lužickosrbského žáka za použití jeho mateřského jazyka, nebo i odměňování německých učitelů žáků z lužickosrbských rodin za to, že naopak srbsky nemluvíli. Dobře známý i je poválečný(!) případ z roku 1946, kdy jedna z nejvýznamnějších dolnosrbských spisovatelek, Mina Witkojc, skončila ve vězení za vylepování srbských plakátů. V této souvislosti je nutné si uvědomit, že Mina Witkojc skončila za tuto aktivitu ve vězení i přes fakt, že toto území spadalo pod vliv Sovětského svazu, který se později snažil, alespoň částečně, Srby a lužickosrbský folklor podporovat. Oficiální důvod zadržení Míny Witkojc byl ten, že dotyčná míchala lužickou srbštinu s češtinou. V Braniborsku byla už tehdy u moci komunistická německá strana SED, která v té době ale ještě neměla informaci o budoucí podpoře Srbů v Německu. Sovětský svaz později zadržení Míny Witkojc výrazně neodsoudil.

Důsledkem utlačování Lužických Srbů v nacistickém Německu a jejich stíhání za původ i používání mateřského jazyka byla hromadná emigrace Srbů do Kanady do Toronta, kde i nyní tvoří relativně početnou skupinu. Mnozí ze srbských kněží odešli do Československa, jiní pak povětšinou do Velké Británie. Znalost původního mateřského jazyka je u emigrantů minimální. Krajanské spolky se scházejí několikrát do roka, aby se jejich členové utvrdili v srbském původu. Co se srbštiny týče, nejedná se už o konverzaci, ale o snahu zachovat si znalost alespoň některých obrátů a základních slovíček.

3.1 Další důvody sblížení s německou kulturou

Kromě sblížení Lužických Srbů s Němci z hlediska náboženského tu ale přibližně v 8. až 10. století době byli franctí (němečtí) vladaři, kterým šlo především o územní vliv v místech, kde žili obyvatelé Lužice, tedy především kmeny Slovanů, kterých bylo dříve v oblasti několik. Asi v desátém století boj mezi Franky a nesjednocenými slovanskými kmeny vyvrcholil poté, co většina kmenů podlehla francké organizované přesile. Navíc, český lingvista a znalec Lužických Srbů František Vydra ve své publikaci *Tonoucí ostrovy* připomíná, že proti sobě v mnohých případech stáli i Slované, klidně po boku německého císaře, jen aby si drobní slovanští vladykové udrželi vedoucí postavení ve svém kmenu, a to i přes nevěli svého vlastního lidu.¹⁹

---

¹⁹ VYDRA, F. *Tonoucí ostrovy: vyprávění o těch, kteří jsou našimi sousedy, a na něž přesto tak často zapomínáme*. Tišnov: Sursum, 1999, 79 s. ISBN 80-85799-68-5. S. 15.

Další rána pro slovanské obyvatelstvo a jeho jazyky všeobecně přišla v průběhu 12. a 13. století, kdy si přemyslovská knížata do pohraničních oblastí, mezi které patřila i Lužice, dobrovolně přizvala německé kolonizátory, aby území zkulturnili. Právě tehdy došlo podle historiků k nejsilnější asimilaci původních Slovanů s německým obyvatelstvem, které zde získalo v průběhu několika staletí postupnou nadvládu. Během času nastal problém se slovanskými jmény a preferována začala být „čistá a správná“ německá příjmení. Tyto pro jazyk negativní změny, často určované různými nařízeními, trvaly minimálně až do poloviny 20. století. I když byla po roce 1945 Srbům dána určitá práva a Sovětský svaz, pod jehož sféru vlivu ve východním Německu Lužice spadala, podporoval jejich folklor, používají dodnes Srbové dvojí příjmení – oficiální německé a neoficiální srbské. Proto se o současném nejmenším slovanském národu také často říká, že se jeho příslušníci považují za Němce i za Srby, a mají tak dvojí národnost.

Způsob užívání srbského i německého příjmení se v čase různě měnil. Od 18. století platí na území dnešního Německa nutnost užívání závazných příjmení. Bylo to v zájmu státní moci, kvůli evidenci obyvatel. „*Poddaný lid samozřejmě užíval příjmení, ale ta se nevázala vždy k rodině, nýbrž často ke statku, který poddaný držel, protože ten byl pro pána vsi podstatný.*“²⁰ Zatímco v českých zemích byla jména většinou jen zkomolena tak, aby se německým úředníkům dobře vyslovovala a psala, pro obyvatele Lužice takové pochopení úředníci neměli a většinu jejich jmen jednoduše poněmčili. I dnes se ale dají nalézt jména, která by mohla odkazovat na srbský původ. Jsou jimi například Neumann/Noak/Nuk (Nowak), Briesemann (Brěznan), Müller (Młynk), Rothe (Rota), nebo Deutschmann (Dučman). Podrobněji se problematikou srbských příjmení a jejich užíváním zabývá Libuše Hrabová v publikaci *Stopy zapomenutého lidu. Obraz dějin Polabských Slovanů v historiografii*: „*Někdy šlo o překlad – tak potomci drobných svobodných sedláků, dřívější služebné šlechty, zvaní wićazové, dostali podle svého příjmení Wićaz německé jméno Lehmann (leník), Šewc dostal jméno Schuster, Nowak Neumann nebo Noack, Młynk Müller. Jindy byla jména jen upravena, aby vypadala jako německá bez zřetele k významu slov, jako častá lužickosrbská jména Cyž na Ziesche, Brěznan na Briesmann. Až absurdní jsou některé německé úpravy srbských příjmení, například Hawštyń (z Augustin) na Hausding (Domáci věc). Tato úřední jména zůstala Srbům dodnes, mají je v pase, na vojně a všude v úředních dokumentech.*“²¹ Už bylo uvedeno, že po druhé světové válce přišlo zlepšení situace, s čímž souvisela i možnost zavedení srbského jména i do dokladů. Většina srbského obyvatelstva však nebyla ochotna podstupovat složité úkony, kterými by si musela projít, a tak své slovanské příjmení Srbové používají jen mezi sebou (ve své komunitě),

---

²⁰ ČERMÁK, R. a MAIELLO, G., s. 46.

²¹ HRABOVÁ, L. *Stopy zapomenutého lidu: obraz dějin Polabských Slovanů v historiografii*. České Budějovice: Veduta, 2006, 323 s. IMXI - Světové dějiny. ISBN 8086829189. S. 274-275.

či v autorských pracích (pokud se jedná například o spisovatele), a to i v německých vydáních. V úředních dokumentech jsou ale Srbové většinou evidováni pod německým jménem. Ukázkovým příkladem je jeden z mladších moderátorů srbského rozhlasu na rádiu MDR 1 Radio Sachsen (hls. *MDR 1 Radijo Sakska*), Christoph Cyž, který pod svým lužickosrbským příjmením vystupuje jen v srbské komunitě, jako například moderátor 142. Schadzowanky²², ale na sociálních sítích už vystupuje pod svým německým příjmením.²³

Dosud živé a unikátní na srbských příjmeních je užívání specifických přípon u ženských tvarů, podle kterých lze určit, zda je, či není žena vdaná. Typická přípona pro svobodnou ženu je **-ec**, respektive **-ic**, kdežto vdaná žena má ve svém srbském příjmení příponu **-owa**, nebo méně používanou **-ina/-yna**.

Tabulka 1: Příklad hornosrbských příjmení a jejich ženských tvarů.

Muž:	Svobodná žena:	Vdaná žena:
Nowak	Nowakec	Nowakowa
Šolc	Šolcic	Šolcína/Šolcowa

Specifické přípony u příjmení a jejich ženských tvarů mají i Dolnolužičtí Srbové. Svobodná žena užívá příponu **-ec / -ojc**, vdaná pak, stejně jako v hornolužické verzi **-owa / -cyna**. Dcera pana Krawce by se tedy jmenovala Krawco**jc** a jeho žena Krawco**wa**. Mina Witko**jc**, nejslavnější dolnolužická spisovatelka, byla tedy svobodná.

Srbové, kteří svá srbská příjmení oficiálně používají, se často potýkají s neznalostí a „negramotností“ německých úředníků, kteří jejich jménům údajně nerozumějí a nedokážou je tak ani oficiálně kontaktovat. V Dolní Lužici byla v roce 2016 zaznamenána stížnost Lužické Srbky, která si chtěla zaregistrovat své lužickosrbské jméno, ale kvůli dosavadním právním předpisům neuspěla. Německé zákony sice používání lužickosrbských jmen připouštějí, ale problémem jsou právě ženské koncovky, se kterými neumějí němečtí úředníci zacházet. Z právního hlediska by pak mohlo docházet i k situacím, kdy by děti automaticky dostaly matčino příjmení Nowakowa, tedy ve variantě vdané

²² Největší akce hornolužických studentů pořádaná poprvé v roce 1860. Na této jediné akci mohu srbští studenti žertovat o situaci Srbů a srbských institucí. Schadzowanka je tedy jakýsi kabaret. Obdobu má i v Dolní Lužici, ovšem v nepoměrně skromnějších podmínkách.

²³ Z důvodu korektnosti není uvedeno německé příjmení.

ženy.²⁴ S tím souvisí například problém doručování pošty. Pokud někdo zasílá poštu se srbským označením, mnohdy se stane, že se zásilka v lepším případě vrátí odesílateli, v horším se pak ztratí. Několik obdobných případů s nedoručením pošty zaznamenala i česká organizace Společnost přátel Lužice. I přes tyto drobné neúspěchy se současný předseda této organizace Lukáš Novosad své snahy posílat do Saska / Braniborska poštu se srbským označením nevzdává a snaží se přesvědčit samotné, často rezignované, Srby, aby jednali podobně, neboť jediným způsobem, jak na tyto neúspěchy s poštou může podle něj německá strana reagovat, je angažování srbsky mluvícího občana na danou pozici. Důkazem, že tato snaha může fungovat, je zpráva ze Serbských Nowin ze dne 6. 11. 2014. V ní hornosrbský večerník informoval, že se šest zaměstnanců wojereckého městského úřadu povinně učí lužickosrbsky.²⁵

S zakončením **-ic** v ženských, ale i mužských variantách příjmení se lze setkat i v češtině, kde je ovšem této koncovky užito jen v nespisovné formě. V případě, že příjmení končí na příponu **-ová** (Nováková, Vítková, Houfková, Kovářová, ...), je snadné vytvořit příjmení typu Novákov**ic**, Vítkov**ic**, Houfkov**ic**. Zatímco v lužické srbštině je použití přípony **-ic** u příjmení součástí spisovného jazyka a slouží k rozlišení svobodné ženy od vdané, v případě českých příjmení (už se nejedná o příponu, ale o koncovku) má toto **-ic** často až expresivní nádech. S tímto nespisovným tvarem se lze setkat i u mužských příjmení (Pepík Novákov**ic**).

S příponou **-ić** u příjmení se lze setkat také u některých jihoslovanských jazyků. Typická je chorvatština. V té se ale na rozdíl právě od češtiny nebo lužické srbštiny příjmení nepřechylují a přípona **ić** u příjmení je tak stejná jak pro muže, tak i pro ženu. Slavný chorvatský lyžař Ivica Kostelić má proto sestru Janicu Kostelić, v češtině samozřejmě přechýlenou jako Janicu Kostelićovou.

Další příčinou postupné germanizace byla ztráta pozice většinového obyvatelstva na vesnicích (už bylo zmíněno, že ve městech probíhal úbytek srbské populace od konce 13. století), které předchozím tlakům zatím srdatě odolávaly, a to z důvodu průmyslové revoluce v 19. století, kdy lidé odcházeli za prací do měst, a poté i v průběhu 20. století, především pak, jak už bylo zmíněno, po roce 1945. *„Do Lužice nejenom směřovaly desetitisíce uprchlíků z východu, ale v souvislosti s těžbou uhlí a industrializací části Lužice se sem stěhovali i Němci z jiných části NDR. Zároveň klesala znalost*

---

²⁴ Serbske Nowiny a Nowy Casnik in BLAŽEK, J a PAWLIKEC, A. *Používat lužickosrbské jméno v průkazu a oficiálních dokumentech bude pro Lužické Srbky možné pravděpodobně už v blízké budoucnosti*. Česko-lužický věstník. Praha: Společnost přátel Lužice, 2016, (9), 26. ISSN 1212-0790. S. 62.

²⁵ Serbske Nowiny in RYBOLOVÁ, J. *Šest zaměstnanců wojereckého městského úřadu se od srpna jednou týdně učí lužickosrbsky*. Česko-lužický věstník. Praha: Společnost přátel Lužice, 2015, (1), 25. ISSN 1212-0790. S. 2. Dostupné také z: <http://www.luzice.cz/global/soubory/clv-pdf/clv-2015/2015-01.pdf>

*lužickosrbského jazyka a germanizaci Lužických Srbů lze v současnosti pozorovat už ve většině oblastí jejich života.*²⁶

Právě těžba uhlí je zásadní problém, se kterým se obě Lužice potýkají v současné době. Ačkoliv se zdá, že je to jen problém geografický, ekonomický a sociální, opak je pravdou, neboť právě kvůli těžbě uhlí byla spousta Srbů vystěhována ze svých domovů a přemístěna do lokalit, ve kterých nebyla žádná srbská komunita, což mělo za následek další germanizaci. Srbové se totiž museli kvůli industrializaci, jejímž následkem bylo vybagrování vesnic, stěhovat do velkých měst, kde ale žili výhradně vedle německých rodin. V praxi to tedy znamenalo, že s novými sousedy nemohli komunikovat v mateřském jazyce, nýbrž jen v němčině.²⁷ Tímto problémem se zabýval i český spisovatel Ludvík Vaculík²⁸, který ke germanizaci Srbů v Lužici napsal do Lidových novin: „*NDR, když otvírala povrchové doly v Dolní Lužici, srbštinu vlastně odbagrovala. Obyvatelé šedesáti vesnic se museli vystěhovat jinam, už rozptýleně! V mnoha obcích není teď dost dětí a rodiče je posílají do srbské školy autobusem jinam. Jak dlouho vytrvají?*“²⁹

---

²⁶ BJEŇŠOWA, H. *Lidové pohádky Lužických Srbů: v podání současných lužickosrbských spisovatelů*. Editor Jiří MUDRA, ilustroval Zuzana ŠTANCELOVÁ. Praha: Společnost přátel Lužice, 2014, 182 s. Česko-lužická historie. ISBN 9788090562615. S. 7.

²⁷ Tuto tezi potvrdili v Krajské vědecké knihovně dne 20. 9. 2016 během besedy manželé Monika a Bjarnat Cyžovi.

²⁸ Ludvík Vaculík jevil o lužickou srbštinu velký zájem a v roce 2003 se dokonce zúčastnil každoročního letního hornosrbského kursu v Budyšině, aby se srbštině naučil.

²⁹ VACULÍK, L. *Za Budyšinom naprawo* [online]. Praha: MAFRA, 2004 [cit. 2016-11-27]. Dostupné z: <http://www.luzice.cz/home/zpravy/zpravy.dot?id=19472>

4. Současnost lužické srbštiny a Lužických Srbů

Položí-li někdo otázku, jaká je současná situace lužické srbštiny, většinou bude odpověď jednoslovná: špatná. To je nepopiratelný fakt. Jak bylo zmíněno, i přes premisu Martina Luthera, že je srbština předem určena k zániku, se tento jazyk i nadále drží. Petr Kaleta k současné situaci Srbů a srbštiny uvádí: „*Na počátku 21. století jsou Lužičtí Srbové i přes četné problémy, jako jsou slábnoucí předávání jazyka rodiči nebo silné vědomí lužickosrbsko-německé (etnické) identity, životaschopným národem, v jehož čele stojí několik stovek nadšenců z katolické Horní Lužice a několik desítek z obojí evangelické Lužice. Cesta Lužických Srbů k vlastnímu národnímu sebeuvědomění byla dlouhá a vytrvalá, bez vzpoury a jakýchkoliv prvků agrese. Stali se národem malým, jedním z nejmenších a přitom nejodolnějších v Evropě. Stále si pevně uchovávají své etnické zvláštnosti.*“³⁰ I přes tento názor Petra Kalety byly obě lužické srbštiny již na začátku 90. let minulého století zařazeny do seznamu ohrožených evropských jazyků. Na tento seznam byla již dříve zařazena také bretonština. Právě Bretonci se svým projektem DIWAN inspirovali Lužické Srby v roce 1998 k založení projektu WITAJ, na kterém pravděpodobně závisí budoucnost a životaschopnost obou lužických srbštin.

4.1 Jazyková specifika srbštiny

Srbština si jako jeden z mála jazyků zachovala užívání **duálu** a dva jednoduché minulé časy, a sice **aorist** a **imperfektum**. Pokud lze hovořit o vývoji srbského jazyka, který neměl do 15. století žádný písemný záznam, jeho vývoj se prakticky zastavil v 19. století, kdy vznikla závazná jazyková norma, která se vinou represí ze strany německé vrchnosti a později příchozích režimů až na malé výjimky po roce 1945 nezměnila. František Vydra zašel ještě dál a označil srbštinu za jazyk, který se ve vývoji zastavil v 15. století. „*Jazyk, jehož nositelem byl především venkovský zemědělský lid, se vyvíjel jen pozvolna a bez kontaktu s češtinou či polštinou. Tak se stalo, že se ve svém vývoji téměř zastavil či značně opozdil. (...) V hornolužické srbštině (...) se dodnes zachovaly mluvnické tvary, které ve staročeštině postupně mizely již v době Husově.*“³¹ Podobný názor na lužickou srbštinu měl i autor *Mluvnice hornolužické srbštiny a slovníku hornosrbsko-českého* Vladimír Mohleský. Ten o hornosrbštině v roce 1948 napsal, že je to jazyk podobný spíše staročeštině, než češtině nové. Zároveň si všiml i rozdílů mezi hornosrbštinou a dolnosrbštinou, o nichž napsal, že se od sebe liší mnohem více, než současná čeština a slovenština.³² Poté, co Mohleský svou mluvnici dokončil, přišla 1. ledna 1949 částečná změna pravopisu, která se mimo jiné týkala zjednodušení a sblížení obou lužických srbštin. Na únorovém kurzu dolnolužické srbštiny v Praze v roce 2016 vedoucí kurzu

³⁰ KALETA, P., s. 16.

³¹ VYDRA, F., 1999, s. 33.

³² MOHELSKÝ, Vladimír. *Mluvnice hornolužické srbštiny a slovník hornosrbsko-český: Rěčnica hornjolužiskeje serbšćiny a slownik hornjoserbsko-čěski*. Olomouc: Kroužek přátel Lužických Srbů, 1948, 236 s.

Stanislav Tomčík³³ uvedl, že je velký rozdíl mezi vnímáním hornolužické srbštiny dolnolužickými studenty a vnímáním dolnolužické srbštiny studenty hornolužickými. Podle něj hornolužičtí studenti dolnolužické srbštině rozumějí, kdežto studenti z Dolní Lužice svým „spolužákům“ z Horní Lužice nerozumějí. Proto se také přednášky pro obě skupiny studentů musí konat odděleně v jejich jazycích. Rozdílů mezi oběma jazyky si všiml už dávno před Mohelským Josef Dobrovský, který v korespondenci s V. F. Durychem napsal, že se hornolužičtina blíží češtině a dolnolužičtina naopak polštině.³⁴ „Proto hornolužickou a dolnolužickou srbštinu ve své práci *Geschichte der böhmischen Sprache und Litteratur* (1792) nespecifikoval jako samostatná „nářečí“ (jazyky), ale jako smíšená „nářečí“ polštiny a češtiny.“³⁵

Co se týče dalších specifík lužické srbštiny, tak na rozdíl od češtiny přetrvalo užívání dvojitého „W“ v pravopisu a tvrdého „L“ ve výslovnosti. Tím se obě lužické srbštiny podobají sousední polštině.

Po umělé snaze sblížit hornolužickou srbštinu s dolnolužickou nastal především v Dolní Lužici problém s dvojitým užíváním pravopisu i výslovností. Vzhledem k většímu počtu uživatelů hornosrbštiny totiž dostala zásah dolnolužická srbština, která se podle předpokladů měla přiblížit hornolužické. Klasické dolnolužické „h“ užívané na začátku slova před samohláskami bylo po vzoru hornolužické srbštiny nahrazeno „w“. Následkem tohoto sblížení, se kterým se mnozí Dolnolužičtí Srbové neidentifikovali, je rozkolísanost pravopisu. Někteří Srbové stále píší „h“, jiní (mladší) píší podle novějších pravidel „w“. Problém s touto rozkolísaností se přenesl i do výslovnosti. Nyní se děti ve školách učí namísto protetického přidechového „h“ vyslovovat na začátku slova neznělé písmeno „w“.

4.2 Budoucnost duálu, aoristu a imperfekta

Dvojné číslo, tedy duál, je asi největším specifíkem současné srbštiny. Ačkoliv se mnoho let hovoří o jeho úplném zrušení, neboť ho prý ani samotní mladí Srbové neumějí používat, zatím duál v lužickosrbské gramatice přežil. Názory, které zrušení duálu prosazují, argumentují tak, že němčina, pro Lužické Srby téměř mateřský jazyk, dvojné číslo nepoužívá, a čeština, která je Horním Srbům nejbližším jazykem, používá z duálu opravdu jen pozůstatky, např. dvěma, oběma, očima, ušima, rukama atd. I pod vlivem polštiny, která už také duál nepoužívá, Dolní Srbové omezují jeho užívání. Podle těchto teorií dvojné číslo nedělá problém pouze nejstarší generaci, ale u mladé generace

---

³³ Toho času český lektor dolnolužické srbštiny na univerzitě v Lipsku.

³⁴ Patera in KALETA, P., s. 151 - 152.

³⁵ KALETA, P., s. 73.

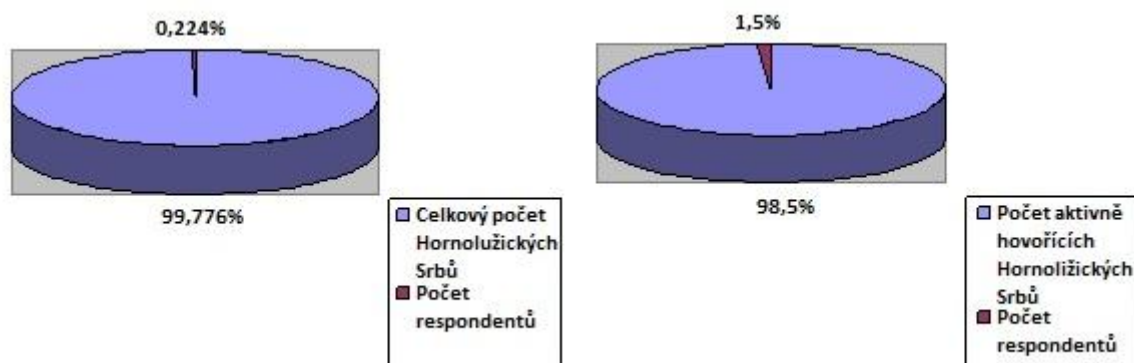
Lužických Srbů, která vyrůstá obklopena němčinou, je to jiné. Mladá generace Srbů má podle těchto názorů velké problémy se dvojnásobkem naučit, pochopit ho a nakonec ho i používat.

Je sice pravda, že spousta Hornolužických Srbů se duálu jakýmkoliv způsobem vyhne a u Dolnolužických Srbů je s jeho používáním opravdu problém, protože mají problém naučit se i jakákoliv dolnosrbská slova. Duál tak u nich není mnohdy ani předmětem výuky.³⁶ Internetový dotazník založený kvůli této bakalářské práci ovšem prokázal, že v užívání duálu u Hornolužických Srbů situace tak zlá není. Fakticky duál nepoužívá jen ten, kdo neumí celkovou hornosrbskou gramatiku, takový člověk je ovšem v daném jazyce nekompetentní a je jedno, zda se jedná o lužickou srbštinu, češtinu, němčinu, nebo zcela jiný jazyk.

Na internetový dotazník umístěný do všech existujících lužickosrbských facebookových skupin bohužel reagovalo pouze 30 lidí, a to i přes mnohonásobně větší počet členů v těchto skupinách. Respondenti byli genderově téměř vyvážení - 16 mužů a 14 žen. Další odpovědi na dotazník už byly v písemné formě odevzdány žáky a pedagogy ze Srbské základní školy v Radworu (*Serbska zakladna šula "Dr.-Marja Grólmusec" Radwor/ Sorbische Grundschule "Dr.-Maria-Grollmuß" Radibor*), respektive Srbské vyšší školy v Radworu (*Serbska wyša šula Radwor / Sorbische Oberschule Radibor*). Na základní škole v Radworu jsem navštívil hodinu matematiky v lužickosrbské třídě 4. A paní učitelky Viccynové. Třída byla složena z 12 srbských žáků (3 dívek a 9 chlapců). Kromě této třídy jsem navštívil i převážně německou třídu 3. B paní učitelky Deutschové, v níž se německé i srbské děti ze smíšených manželství učí lužickou srbštinu o něco pomalejším tempem. Třída je složena z 22 žáků (11 dívek a 11 chlapců). Na vyšší škole (v Sasku představující druhý stupeň základních škol) jsem navštívil hodinu dějepisu ve třídě 5. A. Hodinu vedla paní učitelka Rychtarjowa při počtu 23 žáků (11 dívek a 12 chlapců). Celkem tedy srbský dotazník (viz příloha) zaměřený na jazykovou situaci vyplnilo 90 respondentů (42 žen a 48 mužů). Věkové rozložení respondentů se pohybovalo od deseti do třiašedesáti let. V případě, že se vychází z čísla 40 000, tedy odhadního počtu Hornolužických Srbů, tvoří 90 respondentů 0,224 %. Vychází-li se z odhadního čísla aktivního počtu hornosrbsky mluvících Srbů (6 000), tvoří 90 respondentů mého dotazníku 1,5 %.

---

³⁶ Stanislav Tomčík v únoru 2016 na kurzu dolnolužické srbštiny v Praze pořádaném Společností přátel Lužice dokonce uvedl, že na lipskou univerzitu chodí studovat i lidé, kteří neovládají konjugaci ani deklinaci a teprve na univerzitní půdě se ji doučují. Podle jeho zkušeností není nijak neobvyklé, když studenti dosazují do vět slova v základním tvaru bez jakékoliv flexe.

Obrázek 2: Podíl počtu respondentů dotazníku na téma „Jazyková situace lužické srbštiny“ vůči celkovému odhadovanému počtu hornosrbské populace a odhadovanému počtu aktivně mluvících Hornolužických Srbů.

4.2.1 Duál

Po vyhodnocení výsledků dotazníku ohledně jazykové situace v užívání duálu vyplynulo z odpovědí na otázku „*Hdyž řečiš serbsce, wužiwaš dualo, abo spytas hinaše formy wužiwać?*“ (Když mluvíte srbsky, užíváte duál, nebo to řeknete jinak?), že je duál ve většině případů používán běžně či alespoň někdy. Na druhou stranu, výsledek 5,5 % negramotnosti týkající se užívání duálu je poměrně vysoký, vezme-li se navíc v potaz, že odpovídali respondenti, kteří se nějakým způsobem s lužickou srbštinou setkávají denně. Můj předpoklad ohledně neznalosti pravidel duálu, se na základě ohlasů ze strany jak samotných Srbů, tak i ze strany českých přátel Lužických Srbů, se nicméně pohyboval kolem 40 %.

Tabulka 2: Celková gramotnost/negramotnost respondentů v užívání duálu v hornolužické srbštině.

Odpovědi	Duál používám	Duál se snažím používat	V používání duálu si nejsem zcela jistý, i když znám pravidla. Raději se mu vyhnu	Duál neumím používat
Počet odpovědí	53	24	8	5
Výsledek v %	58,9	26,7	8,9	5,5
Celková procentuální gramotnost / negramotnost při používání duálu v hornolužické srbštině	94,5			5,5

I přes výsledky mého bádání, pokud proběhne v nejbližších letech v Lužici určitá změna pravopisu, jistě se bude hovořit právě o zrušení užívání a učení se duálu, který stejně podle argumentů prosazujících zrušení, jak už bylo řečeno, mnozí neumějí používat, a jeho učení tudíž považují za jakousi „zbytečnou povinnost“.

Pro Lužické Srby je, když si nevědí rady (nejen) s duálem, mnohdy mnohem jednodušší (někdy i podvědomě) přejít v běžném hovoru do němčiny, kde jsou si jisti, že je okolí určitě pochopí. Ostatně, je časté, že při rozhovoru běžně mísí srbštinu právě s němčinou, která je obklopuje. Lze vypořádat, že v těch vzácných případech, kdy se Srb snaží němčině vyhnout, místy přejde v mluvené formě do češtiny, kterou většina Srbů ovládá. Pro některé Srby je prý dokonce lehčí se naučit češtinu než srbštinu. Lužičtí Srbové tak obohacují svůj jazyk o nové výrazy a neologismy, na které ale celkově lužická srbština, a to jak horní, tak i dolní, doplácí, neboť tato slova nejsou užívána v souladu se srbskou gramatikou.

Tímto problémem trpí lužická srbština ostatně už velmi dlouho. V roce 1969 napsal do časopisu *Naše řeč* slavista Jan Petr posudek o jazykové praxi Lužických Srbů. V něm si mimo jiné všiml názorů tehdejšího předsedy Jazykozpytné komise Lužickosrbského ústavu NAV v Budyšině, německého filologa a sorabisty Rudolfa Jenče. Ten, abych parafrázoval Petrovu domněnku, tvrdil, že se lužická srbština potřebuje obohacovat a rozvíjet o nové jazykové (mluvnické a lexikální) prostředky. Cizí výpůjčky je ale možné přijímat pouze tehdy, jestliže potřebné výrazy nejsou již v jazyce zastoupeny nebo nelze-li je utvořit pomocí domácích slovtvorných prostředků. Časté porušování jazykových norem a šíření nesprávných jevů, kterých se Lužičtí Srbové rovněž často dopouštějí, pokud se přece jen snaží mluvit jen a pouze srbsky, je podle Jenče způsobeno labilním povědomím některých uživatelů jazyka. Jenč zastával názor, že u starší generace byl samozřejmý její těsný vztah k jazykové tradici, protože pro ni byla lužická srbština skutečnou mateřštinou již od dětství. Současní uživatelé lužické srbštiny se však pravděpodobně naučili tomuto jazyku teprve ve školách, a tak se domnívají, že ke zdárnému užívání jazyka postačí, když se naučí vzory v mluvnici (tvarosloví) a osvojí si určitý počet slov (lexikálních jednotek). Neznalost jazykových norem syntaktických a slovtvorných pak nahrazují povrchními poznatky o normě některého jiného slovanského jazyka, zvláště češtiny nebo polštiny.³⁷ Vezme-li se v potaz, že tyto úvahy publikoval německý sorabista již několik let před vznikem článku Jana Petra, přičemž od té doby uplynulo bezmála padesát let (jedná se minimálně o jednu generaci) a přirozená asimilace³⁸ Lužických Srbů do

---

³⁷PETR, J. O jazykové praxi u Lužických Srbů. *Naše řeč* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1969, 52(1) [cit. 2016-11-27]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5431#_ftn16

³⁸František Vydra v publikaci *Lužice - Má láska* hovoří v tomto ohledu dokonce o dobrovolné asimilaci, která je podle něj v současnosti největším nepřitelem Lužických Srbů a lužické srbštiny. Jak Vydra uvádí, projevuje se

německé společnosti logicky pokročila, není divu, že správné užívání lužickosrbských výrazů a užívání lužickosrbského jazyka jako takového ještě více pokleslo.

Duálu se užívá při konjugaci i deklinaci, pokud jde o počet rovnající se číslu 2. Číslovka *dwaj*, dvě, *wobaj*, wobě přitom může, ale také nemusí, být v hovoru či textu uvedena, neboť podstatná je duálová koncovka, která vše určuje. Pro češtinu i němčinu je v tomto případě nezbytné počet uvést, protože z koncovek není možné poznat, že se jedná o dva vojáky, ale jen to, že se jedná o více než jednoho vojáka. Lužický Srb by tedy buď použil *duál*, nebo by se, pokud by si nebyl v použití *duálu* úplně jistý, vyslovil (někdy i nevědomky) v němčině a zase by se vrátil do srbštiny. Také by musel brát ohled na srbskou jazykovou znalost příjemce. V tom případě by se jednalo o dokonalý příklad často zmiňovaného bilingvismu u Lužických Srbů.

Příklad užití duálu v horní srbštině a rozdíl oproti češtině a němčině:

(Dwaj) wulkaj wojakaj. x Štyry wulki wojacy.

Dwa velcí vojáci. x Čtyři velcí vojáci.

Zwei große Soldaten. x Vier große Soldaten.

Kromě toho v souvislosti s *duálem*, který je v případě učení se srbštině nutno pochopit, vyvstává další problém týkající se životnosti a neživotnosti. Zatímco v češtině se rozlišuje jen mužský rod životný a neživotný, lužická srbština to má poněkud komplikovanější. Srbština rozlišuje v jednotném čísle substantiva rodu mužského na **životná** (v učebnicích srbštiny bývá uvedeno **animata**) a **neživotná (nonanimata)**. To má hornolužická srbština s češtinou společné. V případě *duálu* a množného čísla ale srbština navíc rozlišuje **mužské osoby (rationalia)** a substantiva, která **neoznačují mužské osoby (nonrationalia)**.³⁹ To pro zájemce o lužickou srbštinu znamená další nepříjemnosti, jak v učení se většího množství gramatiky, tak i z důvodu jejího samotného pochopení.

4.2.2 Minulé časy

Lužická srbština využívá několik minulých časů. Jsou jimi **perfektum**, nejpoužívanější minulý čas, běžný v hovorové i psané formě lužické srbštiny, **aorist** a **imperfektum**, jednoduché minulé časy, vyjádřené jedním slovem, které nejsou v češtině používány již od dob Jana Husa, ale v Lužici přetrvávají a jsou stále součástí gramatiky. Posledním minulým časem, který je v srbštině

---

lhostejností k dědictví dávných předků, a také, a to především, lhostejností k jazyku. Více o tom: VYDRA, F., 2006, s. 60.

³⁹ Více o tom například učebnice Lužickosrbsky pro samouky, aktualizovaná verze kurzu hornolužické srbštiny vycházející v Česko-lužickém věstníku od Jiřího Mudry, upravena Stanislavem Tomčíkem. Volně dostupná na: <http://luzice2.euweb.cz/samowuk/index.html>

používán, je **plusquampréteritum**. I když jsou obě préterita (aorist i imperfektum) objektivně méně využívány, než třeba perfektum, lze se s nimi setkat. V jejich případě často záleží na komunikační situaci a především na tom, zda má nebo nemá děj, který už skončil, nějaký přesah do současnosti. V článcích Srbských novin (Serbske Nowiny) se jednoduché minulé časy místy objevují.

I když aorist, který je používán u dokonavých sloves, a imperfektum, používané u sloves nedokonavých, jsou stále součástí lužickosrbských gramatik, běžně už nejsou tak často používány. Uživatelé lužickosrbského jazyka, kteří oba zastaralé minulé časy umějí používat, je ale používají. Aorist jakožto minulý čas, který už nezasahuje do současnosti, svými pravidly vlastně splňuje pravidla pro použití préterita v němčině. Oproti tomu imperfektum je používáno u sloves, která označují děj, který se v minulosti opakoval nebo trval delší dobu.

Příklady aoristu, imperfekta, perfekta a plusquampréterita:

*Aorist: Přečitach**moj** knihu Meja.*

(Přečetli jsme knihu Máj.)

*Imperfektum: Čitach**moj** knihu Meja.*

(Četli jsme knihu Máj)

*Perfektum: Šulerjo **su** wčera w šuli tež knihu Maj čitali.*

(Žáci včera ve škole též četli knihu Máj.)

*Plusquampréteritum: Jurij chcyše knihu tež čitać, ale my **běchmy** hižoMaj přečitali.*

(Jirí chce knihu také číst, ale my už jsme Máj přečetli.)

4.3 Přechodníky v srbštině a jejich porovnání s přechodníky v češtině

I když mají být podle učebnice Lužickosrbsky pro samouky přechodníky pro obě lužické srbštiny na rozdíl od češtiny užívány běžně v mluvené řeči či psaných textech,⁴⁰ můj výzkum prokázal něco jiného. V srbských periodikách se přechodníky běžně nevyskytují a sami Srbové ani často nevědí, co slovo transgresiv znamená. Je ale pravdou, že v lužické srbštině mají přechodníky jednodušší pravidla než v češtině. „Na rozdíl od češtiny mají jedinou koncovku pro všechny rody i čísla. Přechodník přítomný se tvoří od sloves nedokonavých a vyjadřuje děj současný s dějem vyjádřeným slovesem určitým, přechodník minulý se tvoří od sloves dokonavých a vyjadřuje děj minulý předcházející jinému ději:

---

⁴⁰ Srov. MUDRA, J. a TOMČÍK, S. (ed.). *LUŽICKOSRBSKY PRO SAMOUKY* [online]. Praha: Společnost přátel Lužice, 1992, 36 s. [cit. 2016-11-27]. S. 31. Dostupné z: <http://luzice2.euweb.cz/samowuk/index.html>

Přechodník přítomný:

Mać za radłom chodžo bėrny sadžeše. (Matka, chodíc za rádlem, sázela brambory.)

Přechodník minulý:

Mać z Budyšina přijewši, nanej nawikowane pjenjezy položi. (Matka, přijevši z Budyšina, odevzdala otci utržené peníze.)

Přechodník přítomný se tvoří od 3. pl. prézentu příponou -'o/-'icy, zatímco přechodník minulý od minulého kmene koncovkou –wši (po samohlásce) a –ši (po souhlásce).⁴¹

Tabulka 3: Příklad transgresivu pro hornolužickou srbštinu.

Přechodník přítomný					Přechodník minulý				
Muž. r. j. č.	Žen. r. j. č.	Stř. r. j. č.	Duál	Mn. č.	Muž. r. j. č.	Žen. r. j. č.	Stř. r. j. č.	Duál	Mn. č.
- 'o	- 'o	- 'o	- 'o	- 'o	-wši	-wši	-wši	-wši	-wši
- 'icy	- 'icy	- 'icy	- 'icy	- 'icy	-ši	-ši	-ši	-ši	-ši

Stejně tak český jazyk používá přítomné a minulé přechodníky vyjadřující z gramatických významů slovesných číslo, čas, rod a vid. Ze jmenných gramatických významů pak rod. Při výběru koncovky přítom záleží – stejně jako v lužické srbštině – na zakončení kmene (např. nes-**a**, sázej-**e**, přines-**Ø**-, nasáze-**v**).⁴²

Tabulka 4: Příklad užití transgresivu v češtině.

Přechodník přítomný			Přechodník minulý		
Muž. r. j. č.	Žen., stř. r. j. č.	Mn. č.	Muž. r. j. č.	Žen., stř. r. j. č.	Mn. č.
-a	-ouc	-ouce	Ø	-ši	-še
-e	-íc	-íce	-v	-vši	-vše

⁴¹ Tamtéž.

⁴² KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Miroslav GREPL. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8. S. 335-336.

Z vyplněných dotazníků vyplynulo z odpovědí na otázku: „*Hdyž řečiš serbsce, wužiwaš transgresiw?*“ (Používáš přechodníky, když mluvíš srbsky?), že přechodníky používají opravdu jen někteří Srbové, ale většina ani neví, co to je.

Po důkladném projití všech pátečních výtisků periodika Serbske Nowiny z první poloviny roku 2016, tj. od 8. 1. 2016 do 24. 6. 2016 (25 výtisků) jsem nenarazil na jediné použití přechodníkové formy, a to ani v tzv. *rozmyslowane* (přemýšlení, uvažování), což by odpovídalo v českém tisku sekci publicistiky a komentáře, ve které bývá nejčastěji užíváno přechodníků.

Tabulka 5: Využívání transgresivu v hornolužické srbštině.

	Transgresiv využívám běžně	Pravidla transgresivu znám, ale běžně ho nepoužívám	Nevím, co to je
Počet respondentů	3	36	51
Celkem v %	3	40	57

4.4 Srbština z pohledu samotných Lužických Srbů

Podle téměř všech významných sorabistů jsou Lužičtí Srbové hrdý národ, který se tím, co si v minulosti zažil, jen tak nenechá zničit, a pevně si tak bude držet svůj jazyk, kulturu, zvyky a folklor. Problém je, že přirozenou asimilací do německé společnosti spousta mladých Lužických Srbů ztrácí národní sebeuvědomění a s tím i touhu po svém mateřském jazyku.

Pravdou je, že pokud jde čistě o emocionální stránku, jsou Srbové na svůj jazyk nesmírně pyšní a rádi ho používají. Ve chvíli, kdy se požaduje životaschopný jazyk, se kterým lze získat slušnou pracovní pozici, okamžitě přepnou do němčiny. Lužická Srbština je pro Srby důležitá z citového hlediska. To potvrzuje i názor etnologa Leoše Šatavy, někdejšího předsedy Společnosti přátel Lužice. Ten v díle *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace* k národnostnímu a jazykovému uvědomění napsal: „*Při sociolingvistických výzkumech na druhém stupni lužickosrbských základních škol a na Lužickosrbském gymnáziu (Serbski gymnazij / Sorbisches Gymnasium) v Budyšině jasně vyvstal následující pozoruhodný jev. U žáků tzv. A-tříd (lužická srbština je zde vyučovacím jazykem ve většině předmětů) byl proveden dotazníkový výzkum zaměřený na hodnotící a vztahové postoje vůči lužické srbštině a němčině. Zobrazení výsledků jednotlivých ročníků formou diagramů se nehledě na věkový rozdíl téměř kryjí! Němčina dosáhla jasně vyšších hodnot, pokud jde o utilitární sféry „síly“, „aktivity“ a „vitality“. U faktorů typu „krása“, „veselost“ nebo „zajímavost“ již dominovala lužická srbština nad němčinou. V až neočekávané míře pak dosahuje*

lužická srbština převahy v pocitové sféře: u fenoménů jako „přátelskost“, „vřelost“, „přirozenost“, „blízkost“. Silnější osobní náklonnost vůči mateřskému jazyku a vlastnímu etnickému zázemí se tak projevila (na rozdíl od roviny střízlivého, racionálního hodnocení) především v emocionální sféře.“⁴³

František Vydra je v pohledu na další vývoj lužické srbštiny značně pesimistický, a to právě, nebo spíš především, z toho důvodu, že na rozdíl od němčiny není lužická srbština pro svůj lid dostatečně užitečná. „V dnešním globalizovaném světě se vlastenectví a láska k rodnému jazyku neklade na první místo. Němčina je při získávání kvalifikace a budování osobní kariéry v oboru nezbytná, zdá se však, že ještě mnohem důležitější bude v budoucnu znalost angličtiny jako nejrozšířenějšího světového jazyka.(...) Zdá se tedy, že postupný zánik lužické srbštiny je neodvratitelný. Nemůže konkurovat jazykům velkých států, její slovní zásoba není schopna odrážet překotný vývoj dnešní (a budoucí) techniky, ani některých dalších oblastí moderního životního stylu. Chybí tu nezbytná terminologie, bez níž se člověk v dnešním světě neobejde. Slovanská mateřská řeč je však poutem dnešních obyvatel Lužice s desítkami předchozích generací, spojuje dnešní moderní lidi s dávnou minulostí. I to je přece důležité, máme přece vědět, kde jsou naše kořeny...“⁴⁴ Už jen z tohoto důvodu je tedy jasné, že co se týče pragmatického užívání jazyka, nemá pro mladé Lužické Srby jejich mateřština větší smysl. Pokud si ale sami Srbové uvědomí, že se jedná o zachování jazyka mnoha generací, tak má lužická srbština šanci přežít, byť jen jako nějaký minijazyk, kterým se bude hovořit jen na určitých společenských akcích. A tomu tak už v dnešní době částečně je. Lužická srbština je jazyk využívaný především ve škole a na kulturních akcích Lužických Srbů, které ovšem mají dlouholetou tradici.

4.4.1. Srbština jako mateřský jazyk

I přes mnoho potíží je pro hornolužický jazyk podstatné, že je Horními Srby dosud vnímán jako jazyk mateřský, a i z výsledků dotazníku, který vznikl pro tuto bakalářskou práci, je patrné, že k němu nadále chovají citové pouto. Problém s užíváním srbštiny tedy pravděpodobně je opravdu v tom, že se sami Srbové bojí mluvit lužickosrbsky v německém prostředí, a to z důvodu předchozích útrap. Toto se ale týká jen Hornolužických Srbů. V případě Dolnolužických Srbů lze předpokládat, že by nejmladší generace "Lužických Srbů" pokládala za svůj mateřský jazyk spíše němčinu.⁴⁵

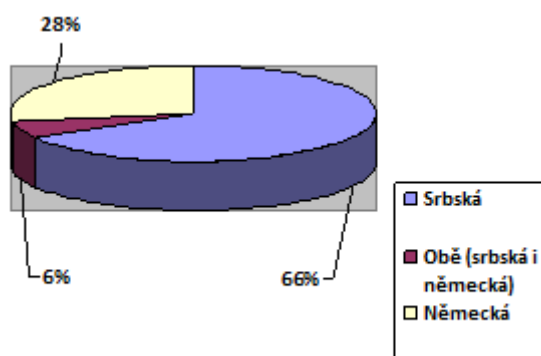
---

⁴³ ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 215 s. Studijní texty. ISBN 978-80-86429-83-0. S. 30.

⁴⁴ VYDRA, F., 2005, s. 61, 62.

⁴⁵ Stanislav Tomčík dokonce uvedl, že současní Dolnolužičtí Srbové se již sami nepovažují za Lužické Srby, nýbrž pouze za Lužičany. Během kurzu dolnolužické srbštiny v únoru 2016 v Praze Tomčík zmínil i zajímavý případ z jedné kulturní akce Dolnolužických Srbů. Podle Tomčíka byly na akci přítomny dívky ustrojené v klasických evangelických dolnolužických krojích. Jedna z dívek měla začít hrdě zpívat srbskou národní píseň, přičemž druhá

V dotazníku na otázku „Kotra řeč je za was mačerna řeč: němska abo serbska?“ (Jaká řeč je pro vás mateřštinou: německá nebo srbská?) byla nejčastější odpovědí srbština, kterou z 90 dotázaných zvolilo jako svůj mateřský jazyk 60 (jeden z nich uvedl, že za mateřskou řeč považuje srbštinu, ale oběma jazyky umí mluvit na úrovni mateřského jazyka). Pět dotázaných uvedlo, že za svou mateřskou řeč považují jak srbštinu, tak i němčinu, což je typický příklad lužickosrbské dvojjazyčnosti a rozpor mezi lužickosrbskou identitou. Zajímavé ale je, že z těchto pěti osob byly dvě děti z německé třídy na lužickosrbské škole. Zbylých 25 respondentů uvedlo jako svůj mateřský jazyk němčinu, přičemž tři nad tím zalitovali.

Obrázek 3: Graf znázorňující ztotožnění dotázaných s jejich mateřskou řečí.

4.5 Školství v Srbské Lužici

Školství v srbské části Lužice, a tudíž i celá lužická srbština, se potýká se zásadním problémem, kterým je nedostatek kvalifikovaných učitelů. Lužická srbština a katedra sorabistiky na univerzitě v Lipsku dlouhodobě bojuje s nezájmem mládeže o studium tohoto jazyka a o následnou například pedagogickou činnost. Dokonce už padají návrhy, že jediným možným řešením, jak pozvednout současnou situaci lužickosrbského školství, je přivést ke studiu srbštiny zahraniční studenty z České republiky a Polska. I když totiž existuje tzv. *Založba za serbski lud* (Nadace lužickosrbského národa), která přispívá srbským i zahraničním studentům na studia lužické srbštiny na Lipské univerzitě, moc žadatelů o studium srbštiny není. Pro budoucnost obou lužických srbštin je přitom vzdělání učitelů a tudíž i následné vzdělávání dětí a mládeže zcela nezbytné.

V roce 2014 Srbská školská společnost přitom vydala prohlášení, ve kterém uvedla, že je potřeba do roku 2022 sehnat alespoň dalších 74 srbských učitelů, respektive učitelů lužické srbštiny, ale přitom se neví, kde je sehnat. V září 2015 otiskla redakce Česko-lužického věstníku zamyšlení profesora Edwarda Wornara, vedoucího Ústavu sorabistiky na Lipské univerzitě, a Sabine Asmusové

---

se jí měla vystrašeně zeptat, co to dělá, a ať toho raději okamžitě nechá, protože by z toho mohl být problém. Případ se stal podle Tomčíka kolem roku 2010.

s příznačným názvem *Wo falowacych wučerjach serbšćiny a sorabistow* (O chybějících učitelích srbštiny a sorabistech). V něm autoři nastiňují opravdu nikoli růžové vyhlídky lužickosrbského vzdělávání. Asmusová s Wornarem vycházejí z analýzy, že zhruba 90 % studentů jde po úspěšné maturitě studovat dále. Přitom jen dvě třetiny z nich studium úspěšně dokončí. Jen zhruba šestina studentů se podle této teorie rozhodne studovat některou z nabízených filologií, případně jinou kulturní vědu. Převáděno na absolventy hornolužického gymnázia (v případě dolnolužického by jich bylo ještě méně) situace vypadá zhruba takto: Pokud se jedná o silný ročník lužickosrbských maturantů, jde zhruba o celkový počet 50 absolventů. Devadesát procent z nich, tj. asi 45 studentů, se rozhodne jít dále studovat vysokou školu. Třicet z nich studium úspěšně dokončí. Když štěstí přeje, rozhodne se jít studovat filologii, či jí podobný obor, asi devět studentů, čili výše uvedená šestina, ze kterých ale jen šest dostuduje svou vysokou školu. Počet šesti možných budoucích učitelů se dále zredukuje, neboť každý z nich jde učit něco jiného – matematiku, dějepis, občanskou výchovu atd. Tento rozbor navíc počítal s optimistickou teorií, že je 50 úspěšných maturantů. Pokud je jich méně, což v případě lužickosrbské mládeže není vůbec neobvyklé, je číslo samozřejmě menší. Oba autoři ve svém zamyšlení nicméně připouštějí, že podíl těch, kteří se nakonec rozhodnou srbštinu studovat, je nad očekávání, a to dokonce i u slabších ročníků (myšleno demograficky). Zároveň je podle statistik nad očekávání i úspěšnost studentů, kteří svůj obor dostudují – což ale samozřejmě závisí i na jejich motivaci a přístupu ke studiu. I přes vše uvedené je ale v srbské části Lužice nedostatek učitelů se znalostí lužické srbštiny. Důvod k tomu je prostý. Mnoho dostudovaných možných učitelů vůbec učit nakonec nejde, neboť s sebou učitelství nese velkou zodpovědnost. Někteří tedy vysokou školu studují jen kvůli univerzitnímu titulu. Situace je tedy v tomto ohledu podobná českému školství. Paradoxní je, že v SRN jsou platy učitelů na dobré úrovni, a navíc je v Sasku v současné době po učitelích lužické srbštiny tak vysoká poptávka, že má každý pedagog se znalostí tohoto jazyka jisté pracovní místo. Jelikož se ale zájemci o učitelská místa v Lužici nepředhánějí, vidí Asmusová s Wornarem šanci u zahraničních východních studentů, kteří by mohli lužickosrbské učitele nahradit.⁴⁶ Inspirací pro všechny by mohl být český učitel v Sasku Pavel Šlechta, který vyučuje na Základní škole v Hodziji češtinu a jako cizí řeč od letošního školního roku i hornolužickou srbštinu. Ten mimo jiné v Praze 5. 11. 2016 na své přednášce týkající se výuky lužické srbštiny v Lužici dokonce v nadsázce prohodil, že kdyby v současné době přišel žádat o místo učitele lužické srbštiny kominík s alespoň elementární znalostí tohoto jazyka, byl by pravděpodobně okamžitě přijat do pedagogického sboru s pedagogickou výjimkou, jež mu ukládá další pedagogické vzdělávání. V Lužicích totiž nově platí pedagogická výjimka pro učitele lužické srbštiny, která, navzdory velmi přísným německým učitelským kritériím, povoluje učit i nevystudovanému učiteli, ale požaduje jeho další vzdělávání v oboru.

---

⁴⁶ ASMUSOVÁ, S. a WORNAR E.: *Wo falowacych wučerjach serbšćiny a sorabistow*. Česko-lužický věstník. Praha: Společnost přátel Lužice, 2015, (9), 25. ISSN 1212-0790. S. 48.

4.5.1 Školství v Lužici po druhé světové válce

Po druhé světové válce Lužičtí Srbové požadovali v rámci poválečného přerozdělení Německa připojení k Československu, což se ale nakonec nepovedlo (viz kapitola 4.3. Snahy o připojení k Československu). I přesto ale zažily oba zdevastované mininárody Lužických Srbů v roce 1948, respektive v roce 1950, velký úspěch. V březnu 1948 byl totiž přijat saským zemským sněmem Zákon na ochranu práv lužickosrbského obyvatelstva (*Zakoń wo zachowanju prawow serbskeje ludnosće*), který poprvé v dějinách deklaroval Lužickým Srbům menšinová práva, a v roce 1950 přijala obdobné opatření i braniborská vláda. Už roku 1949 po vzniku NDR se navíc dostal menšinový paragraf i do východoněmecké ústavy.⁴⁷ Už bylo řečeno dříve, že se Lužičtí Srbové pravděpodobně bojí využívat svá práva kvůli národnostním útlakům z německé strany z předešlých let a staletí, ale přesto jim tento zákon výrazně pomohl. „*Vedoucí představitelé Lužických Srbů se v závěru 40. let přestali spoléhat na pomoc „bratrských“ slovansky hovořících národů, využili všech výhod politického klimatu a sovětského vojska za zády a zahájili masivní výstavbu lužickosrbských institucí kulturní autonomie.*“⁴⁸

V těchto letech, tedy bezprostředně po zajištění politických práv, začal nebývalý rozkvět Lužických Srbů a jejich jazyka a kultury. Pro školství mělo zásadní vliv ustanovení tří typů základních škol, a to A, B a C. Ve školách typu A, které se nacházely v Budyšině a katolické části Horní Lužice, byla lužická srbština přímo vyučovacím jazykem. Školy typu B měly jako vyučovací jazyk němčinu, ale lužická srbština byla pro jejich žáky povinným předmětem. Tyto školy se nacházely ve zbylé části dvojjazyčné Lužice. Školy typu C pak byly už čistě německé, ale měly poskytnout základní znalosti lužickosrbského jazyka. Školy tohoto typu se nacházely ve větších městech. Podle Vladimíra Zmeškala došlo k tomuto rozdělení proto, že za Hitlerova útlaku Lužických Srbů se v mnoha rodinách přestalo lužickosrbsky úplně mluvit, a také proto, že z oblasti dvojjazyčné Lužice zmizel dostatek kvalifikovaných pedagogů ovládajících lužickou srbštinu.⁴⁹ Jedním z hlavních důvodů, proč nastalo toto rozdělení škol, bylo i to, že na území Lužice došlo k jakési „kolonizaci“. Jednou z příčin byl odsun sudetských Němců z Československa po druhé světové válce. Tou druhou pak začátek odbagrovávání lužickosrbských vesnic, tedy vesnic, kde tvořili Lužičtí Srbové stále většinu v počtu obyvatel, a jejich nucené přesídlování do jiných obcí a měst. I přesto lze toto období, kdy vznikaly školy s podporou lužickosrbského vzdělávání, nazvat rozkvětem. Lužická srbština totiž začala také pomalu pronikat i do veřejné sféry Dolní Lužice, kde byla germanizace vůči Lužickým Srbům zdaleka nejvýraznější.

---

⁴⁷ ČERMÁK, R. a MAIELLO, G., s 98.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ ZMEŠKAL, V. *Lužičtí Srbové*. 1. vyd. Praha: Společnost Národního muzea, 1962. 170 s.

Sotva začaly v Lužicích snahy pozvednout životní úroveň Lužických Srbů, nastaly další problémy. Radek Čermák a Giuseppe Maiello k tomu udávají, že zesílil tlak na připodobnění lužickosrbské společnosti tehdejší NDR. Němečtí komunisté neměli podle nich jednotnou lužickosrbskou politiku a problém tak nastal ve chvíli, kdy v SED zvítězil konzervativní proud, který místo toho liberálnějšího začal prosazovat heslo *Lužice bude socialistická* (předchozí heslo bylo spíše *Lužice bude dvojjazyčná*). Následkem toho se díky kolektivizaci přestalo mluvit lužickosrbsky v zemědělství, jež bylo doménou Lužických Srbů, ale přišly i, a to především, změny ve školství. V roce 1962 byly totiž lužickosrbské školy změněny na dvojjazyčné, čímž se předměty jako chemie, matematika, fyzika a občanská výchova začaly vyučovat německy. V roce 1964 pak přišla ústřední východoněmecká vláda s klíčovou změnou, kterou bylo zrušení povinné lužické srbštiny na školách typu B.⁵⁰

„Někteří školští funkcionáři toto nařízení plnili dokonce velmi horlivě – nejenže se děti přistěhovalců nemusely učit lužickosrbsky, ale zájemci z řad rodičů žáků mnohde museli předkládat písemné žádosti o výuku v lužické srbštině; ani to nestačilo – vyučování pak bývalo překládáno na záměrně nesmyslnou dobu pozdě odpoledne. Zároveň byla přísně zakázána agitace pro lužickou srbštinu. (...) Někteří rodiče nechtěli dětem k němčině a ruštině přitěžovat ještě lužickou srbštinou. Dnešní poznatky ukazují, že jejich obavy byly liché. V roce 1963 navštěvovalo ve školách typu B lužickou srbštinu 11 600 žáků, v roce 1964 už jen 3 300 a počet dále klesal. Ani děti Lužických Srbů, které rodiče posílali na lužickou srbštinu do školy typu B, se však spisovnému jazyku pořádně nenaučily. Od té doby rok co rok došlo k odnárodnění nějaké obce. Poté, co děti začaly chodit do školy, přestali s nimi rodiče mluvit lužickosrbsky. Jelikož Lužičtí Srbové obvykle stavějí svoji identitu na jazyce, přešli mnozí po změně jazyka automaticky k německé národnosti. Industrializace, kolektivizace a těžba uhlí dále rozšířila němčinu a radikálně změnila demografickou strukturu Lužice. Například v obci Bukecy (něm. Hochkirch), ležící mezi Budyšínem a Lubijem, v níž byla po válce výrazná lužickosrbská většina, nebyla otevřena lužickosrbská škola, jen škola typu B; dnes se dají ti, kteří se k Lužickým Srbům hlásí, spočítat na rodiny. Na některých místech v Dolní Lužici dochází po poněmčení k dvojitmu jevu. Někteří se ke svému srbství hlásí i bez znalosti jazyka, jiní se stali německými nacionalisty a snaží se svoji minulost potlačit. (...) Naopak podporován byl neškodný folklór a masové folklórní festivaly, které sloužily jako výkladní skříň východoněmecké národnostní politiky. To je jeden z důvodů, proč Lužičtí Srbové musejí stále dokazovat, že nejsou přežitý národ malířů kraslic (hls. jajakamolowacy lud), tedy že by stejně jako v Polsku Kašubové⁵¹ neměli být vnímáni

---

⁵⁰ ČERMÁK, R. a MAIELLO, G., 101.

⁵¹ Západoslovanský národ (podle Poláků západoslovanská etnická skupina). Odvozuje se od Pomořanů osídlivších Gdaňské Pomoří i východní část Západního Pomoří. Dělí se na větší množství etnografických podskupin, které se liší kulturně i jazykově.

*jako regionální kuriozita.*⁵² Až do doby sjednocení Německa se v srbském školství prakticky neudála další změna, kromě postupného dalšího úbytku lužickosrbského studentstva.

4.5.2 Školství ve sjednoceném Německu

Po převratu v roce 1989 se v institucionálním vnímání lužickosrbských organizací udály jen kosmetické změny. Organizace Domowina se změnila zpět na národní organizaci v právní formě obyčejného občanského sdružení a dostává státní příspěvek na svoji činnost. Původní Ústav lužickosrbského národopisu, součást Akademie věd NDR, se pak proměnil na občanské sdružení Lužickosrbský ústav (Serbski institut) a dosud vycházejí i pedagogický časopis Serbska šula a akademický Lětopis. Vzdělávání budoucích pedagogů pak spadá pod Ústav sorabistiky (Institut za sorabistiku) na univerzitě v Lipsku.⁵³ Život Lužických Srbů, jejich veškeré kulturní akce a vše, co má něco společného s lužickou srbštinou, pak financuje již dříve zmíněná Nadace lužickosrbského národa, rovněž závislá na státním příspěvku.⁵⁴ Celkově se vnímání Lužických Srbů v Německu zlepšilo. Nyní mají Lužičtí Srbové menšinová práva: mohou mluvit na veřejnosti, mohou posílat své děti do škol s lužickosrbskou výukou atd. Problém je, že mnohdy svých práv nevyužívají.

S využíváním práv Lužických Srbů souvisí i využívání navštěvování škol s lužickosrbskou výukou, tedy tolik často zmiňované školství. Jeho chápání v Sasku i Braniborsku je navíc ještě složitější, vezme-li se v úvahu fakt, že obě spolkové země převzaly komplikovaný západní školský systém, který se dále musí skloubit s nabídkou vyučování lužické srbštiny.

Školský systém v Sasku:

- 1. - 4. třída - Základní škola (zakladna šula / Grundschule)**
- a) 5. - 10. třída - Druhý stupeň neboli střední škola (srjedžna šula / Mittelschule)**
- b) 5. - 13. třída - Gymnázium (Gymnazij / Gymnasium) (pouze osmileté)**

Školský systém v Braniborsku:

- 1. - 6. třída - Základní škola (zakladna šula / Grundschule)**
- a) 7. - 9. / 10. třída Střední škola (dalewjeduca šula / weiterführende Schule)**
- 11. + 12. třída Střední škola (dalewjeduca šula /**

---

⁵² ČERMÁK, R. a MAIELLO, G., s. 101-103.

⁵³ Sorabistiku lze studovat i na některých jiných univerzitách ve slovanských zemích. V Praze se dala sorabistika studovat od roku 1907. Pro údajně nízký zájem byla ale možnost studia oboru sorabistika ukončena panem Petrem Kaletou a nyní lze navštěvovat jen předmět sorabistika.

⁵⁴ ČERMÁK, R. A MAIELLO, G., s. 104.

b) 5. - 13. třída Gymnázium (Gymnazij / Gymnasium).⁵⁵

Složitost školského systému v Horní Lužici pak už jen podtrhuje nařízení, že k otevření ročníku na škole musí být alespoň čtyřicet dětí. To v důsledku znamená masivní zavírání škol, což se týká především právě škol zaměřených na výuku lužické srbštiny. *„Nejznámější je případ lužickosrbské školy v Chrósćících. Kvůli limitu na otevření ročníku byla v letech 2001–2003 z větší části zrušena, zůstaly jen první čtyři třídy. Čtyřicet žáků je rozděleno do dvou paralelních tříd; pro lužickosrbské školy stačí jedna třída s dvaceti žáky. Chrósćice leží v oblasti s nejsilnější lužickosrbskou menšinou, odebráním školy obec ztratila i možnosti uplatňování jazyka, neboť právě tato škola podle průzkumů Leoše Šatavy sloužila nejlépe ze všech,*⁵⁶ popisuje duo Čermák-Maiello známý případ uzavření lužickosrbské školy, proti kterému se masivně protestovalo i v České republice, ale nebylo to nic platné. Obdobná situace pak později nastala i se školami v Pančicích-Kukowě a Radworu a uzavírání hrozí i školám ve Slepém, Kulowě a Ralbicích, a to vždy kvůli údajně nízkému počtu přihlášených žáků. Od roku 2004 jsou sice legislativně umožněny výjimky, ale ty se z neznámých důvodů nevyužívají. O tom, jak ve skutečnosti opravdu německým úřadům záleží na rovnoprávnosti Lužických Srbů, jejich dalším vzdělávání a jejich budoucnosti svědčí i pokračování dosti absurdní situace, která nastala kolem uzavření výše uvedené školy v Radworu. *„Do ní se sice nakonec přihlásilo požadovaných dvacet dětí, saské ministerstvo školství však zákaz neodvolalo. Pokračování školy nepovolil ani správní soud v Drážďanech s tím, že výjimky není třeba a děti mohou jezdit do Budyšina. Vyšší správní soud v Budyšině s odvoláním na zaručenou ochranu lužickosrbské menšiny v článku šest saské ústavy pokračování školy povolil a pozastavil se nad dosavadní praxí neudělovat výjimky. Uzavření školy v Pančicích bylo schváleno správními úřady, přestože tato škola měla ve své době nejlepší demografický výhled.*⁵⁷ Problémy se vzděláváním Lužických Srbů jsou nicméně také spojeny s velkou nezaměstnaností, jež provází Sasko. Lidé, a mezi nimi samozřejmě i Srbové, raději odcházejí za prací do západních zemí SRN. Jejich odchodem následně ubývá Lužických Srbů v sídelních oblastech patřících oficiálně do dvojjazyčné Lužice. Tito Srbové navíc běžně mimo svou domovinu lužickou srbštinou nehovoří a postupně se asimilují do německé společnosti.

---

⁵⁵ Srov. ČERMÁK, R. a MAIELLO, G., s. 104 a BUDARJOWA, L., et al. *Wo přiswojenju serbšćiny a němčiny / Zum sorbisch-deutschen Spracherwerb: 25 lět Serbske šulske towarstwo z. t. / 25 Jahre Sorbischer Schulverein e.V.* Budyšin: Ludmila Budarjowa, 2016, 80 s. S. 23 Dostupné také z: <http://www.sorbischer-schulverein.de/download/SSV-25-webM.pdf>

⁵⁶ Tamtéž, s. 109.

⁵⁷ Tamtéž, s. 110

Pro Hornolužičany a jejich vzdělávání je důležitý Školský zákon z 1. 8. 2004. Pro srbskou kulturu a jazyk to znamená, že v srbské sídelní oblasti existuje povinnost poskytnout zájemcům z řad dětí a mládeže výuku a předměty v srbské řeči. Na všech školách v Sasku mají být rovněž o Lužických Srbech poskytnuty základní informace.⁵⁸ Srbský jazyk má pak už od roku 1992 status mateřského jazyka, druhého jazyka a cizího jazyka. V Braniborsku mají Dolnolužičtí Srbové ve své sídelní oblasti také nárok na výuku srbského jazyka a výuku přímo v srbštině. Zákon je platný od roku 2002 s pozdějšími úpravami v roce 2007. Dolnolužická srbština je v Braniborsku vyučována jako druhý nebo jako cizí jazyk.⁵⁹

4.5.2.1 Modelový projekt WITAJ a metoda 2plus

Projekt *WITAJ* (Ahoj) je v současné době důležitý ve vzdělání (nejen) lužickosrbské mládeže, ale i v tom, jakým směrem se bude ubírat budoucnost celé lužickosrbské společnosti. Jedná se o jakousi kopii bretaňského projektu *DIWAN*. Bretonci, tedy původní obyvatelé francouzského regionu Bretaň (Bretagne), zažili vývojový zlom zhruba před třiceti lety, kdy jejich rodiče přestali jazyk dětem předávat a hrozil tak úplný zánik. I když nikdy nebyli Bretonci Francií uznáni, po několika letech projekt zaznamenal úspěch v podobě prvních úspěšných maturit. Když něco podobného nastalo v polovině devadesátých let především v evangelické oblasti Lužice, rozhodl se aktivista Jan Bart st. zkusit metodu *DIWANu* převést do Lužice, čímž vznikl projekt *WITAJ*, ke kterému dnes hledí s nadějí a velkým očekáváním velká část lužickosrbské populace. I když se, jak uvádí webové stránky Společnosti přátel Lužice, Bart zpočátku setkal jen s odporem a narážel na nedostatek financí, aktivní osvětou nakonec získal na svou stranu *Serbske šulske towarstwo* (Srbská školská společnost) a projekt *WITAJ* se rozběhl.⁶⁰

Jazykové centrum *WITAJ* cílí ve své výuce lužickosrbské mládeže především na nejmenší děti, kterým se lužickou srbštinou snaží obohatit dětství. V praxi to znamená, že se otevírají mateřské a základní školy, ve kterých se na dítě a později na žáka mluví pouze lužickosrbsky. Kolik takovýchto škol, ať už mateřských nebo základních, bude otevřeno, záleží především na zájmu Lužických Srbů samotných. V posledních letech budí činnost *WITAJe* mírný optimismus, neboť se centru v roce 2013 podařilo otevřít lužickosrbskou třídu v mateřské škole v Drážďanech. Začátkem školního roku 2016/2017 se totéž povedlo i na základní škole. Drážďany ani nespádají do sídelní dvojjazyčné oblasti

---

⁵⁸ BUDARJOWA, L., et al. 20 lět Serbske šulske towarstwo z. t.: 20 Jahre Sorbischer Schulverein e. V. Budyšín: Ludmila Budarjowa, 2010. S. 70. Dostupné také z: <http://www.sorbischer-schulverein.de/downloads/2011-20-Jahre-SSV.pdf>

⁵⁹ Tamtéž, s. 75.

⁶⁰ Školství: Co je to projekt Witaj. *Společnost přátel Lužice* [online]. [cit. 2016-12-04]. Dostupné z: <http://www.luzice.cz/home/o-luzickych-srbech/skolstvi.dot>

Lužických Srbů, ale byl tam o tyto služby znatelný zájem. Tento úspěch povzbudil Srby natolik, že stále hlasitěji volají po založení tříd s lužickosrbskou výukou i relativně početné komunity Srbů z Lipska a Berlína.

Lidé pracující v centru WITAJ spoléhají na metodu, jež má rozvíjet jazykové znalosti lužickosrbských dětí už v předškolním věku. V praxi výuka v centru WITAJ probíhá tak, že vychovatelka mluví lužickosrbsky již na ty nejmenší děti; pedagogové se tedy snaží hravým způsobem přivést děti zpět k dvojjazyčnosti. Přesto, když přijde návštěvník do zázemí Jazykového centra WITAJ, nacházejícího se vedle budovy Srbského gymnázia v Budyšině, pozdraví ho vrátník okamžitě německy. Pro celkové vyznění projektu a vyjádření hrdosti na vlastní jazyk by bylo ale určitě lepší, kdyby byl pozdrav zprvu v lužické srbštině a až v případě, že dotyčná osoba nerozumí, měli by zaměstnanci hovořit německy.

„V současné době existuje šest denních pečovatelských center Srbské školní společnosti s asi 450 dětmi v Sasku a dvěma centry s asi 120 dětmi v Braniborsku, které se učí lužickosrbskému jazyku v plném zaměření. Všechny děti v těchto institucích jsou kompetentní ve dvou jazycích. Kromě toho existuje jedenáct zařízení WITAJ denní péče v Sasku a sedm zařízení v Braniborsku, ve kterých se děti učí srbštině alespoň částečnou formou výuky.⁶¹ Tímto způsobem je postaráno asi o 320 dětí ve veřejných zařízeních. Kromě těchto zařízení vedených přímo Jazykovým centrem WITAJ se srbský jazyk učí v různé kvalitě asi 250 dětí v jiných mateřských školách v Lužici.“⁶²

Projekt WITAJ založil výuku na tzv. **metodě 2plus**, která nahradila v letech 1998/1999 do té doby dvojjazyčné školy typu A, díky kterým se lužická srbština v katolické oblasti Horní Lužice prakticky udržela. Nová metoda však byla pro děti přijatelnější, a obstojně tak funguje i v současnosti. Navíc ji lze aplikovat i v evangelické části Horní Lužice a i v Dolní Lužici. Právě v jejím centru, v Chotěbuzi, se v roce 1998 projekt WITAJ dokonce zrodil.⁶³

„V současné době se v Sasku učí srbštině asi 2 200 žáků podle konceptu 2plus, nebo jako cizímu jazyku. 2plus je pedagogický koncept, využívaný v různých typech škol, což často vede k mnohójazyčnosti (znalosti lužické srbštiny, němčiny i dalších jazyků), který je propojen se systémem modelu WITAJ. Toho času existuje šest srbských základních škol, čtyři střední školy, jedno srbské gymnázium a komunitní centrum založené v Budyšině v roce 2008, a také jedno dolnosrbské gymnázium v Cottbusu (Chotěbuz). Srbština je také vyučována jako cizí jazyk na dvou gymnáziích

---

⁶¹ Na děti se nemluví pouze v lužické srbštině, ale i v němčině.

⁶² LADUSCH, M., et al., 2014, s. 30.

⁶³ Tamtéž.

v Hoyerswerdē (Wojerecy). Kromě toho, když rodiče chtějí, srbština se také vyučuje na dalších 18 školách v Sasku a 29 školách v Braniborsku. V Braniborsku asi 1 900 žáků, včetně 200 dětí z centra WITAJ, získává znalost srbského jazyka v dvojjazyčném vzdělávání. Horní srbština je vyučovacím jazykem v Sasku a Dolní Srbština v Braniborsku.⁶⁴ V roce 2016 vydala Srbská školská společnost publikaci mapující 25 let své existence. V ní rovněž uvedla i kompletní seznam škol v Sasku a mapu se školními zařízeními (tj. i mateřské školy a školy, které přímo v konceptu 2plus nevyučují) obou Lužic, kde se lze lužické srbštině učit.

„Připravují se na něj (koncept 2plus) základní školy, které na některých místech přecházejí z typu B na dvojjazyčnou školu s metodou 2plus. Tento systém, jenž má být zaveden v oblastech, kde byly školy typu A i B, se v Pančicích setkal s odporem rodičů německých dětí, kteří se přistěhovali do obce v devadesátých letech. Někteří rodiče lužickosrbských dětí se naopak ptají, zda se žáci v konfrontaci s „německými“ dětmi naučí mateřský jazyk ovládat na kýžené úrovni, případně jaké vědomosti si z takové školy odnesou.“⁶⁵

Radek Čermák a Giuseppe Maiello k výukové koncepci 2plus dále uvádějí, že zavádění tohoto dvojjazyčného stylu vyučování brzdí často byrokratická nařízení. Podle nich není vůbec neobvyklé, že je nově vyškolený německý učitel v lužické srbštině jen několik lekcí před žáky. Autoři publikace Nástin dějin a literatury Lužických Srbů jsou názoru, že je to do jisté míry zaviněno tím, že Lužičtí Srbové už mnoho let neúspěšně žádají převod školské sítě do samosprávy menšiny. V současné době totiž Srbové jako menšina nemají vliv na provozované školy a jejich funkčnost, ale podílejí se jen na modelech výuky.

V Jazykovém centru WITAJ se rovněž snaží vydávat a vytvářet programy, které jdou s dobou a dokážou konkurovat německému modernímu projektovému školství. Mimo to WITAJ pořádá večerní jazykové kurzy pro německé i lužickosrbské obyvatelstvo. V nich se lze učit kromě lužické srbštiny i českému jazyku. Skupiny jsou rozděleny od začátečníků až po pokročilé a úspěšný absolvent následně obdrží certifikát. Na jednotlivé kurzy se obvykle hlásí okolo 4-6 lidí. Do kurzů se tito lidé přihlašují z pracovních nebo rodinných důvodů. V případě studia z pracovních důvodů lze vyzorovat malou angažovanost či motivaci aktérů. Lidé, kteří se hlásí na kurzy z rodinných důvodů, jsou většinou Němci – prarodiče. Důvodem jejich přihlášení bývá to, že mají částečně lužickosrbské vnuče, se kterým mají touhu mluvit v jeho řeči. Jedna z německých lektorek tohoto kurzu, paní Klingerová, mi věnovala svou statistiku. Z jednatřiceti absolventů jejích kurzů bylo 23 starších 60 let a výuky se zúčastnili právě kvůli vnučatům. Osm zbylých absolventů hornolužických kurzů bylo

---

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ ČERMÁK, R. a MAIELLO, G., s. 111, 112.

naopak mladších a u sedmi z nich byly důvodem přihlášení k výuce pracovní povinnosti. Jedna absolventka navštěvovala kurzy kvůli lužickosrbskému příteli. Kurzy vede paní Klingerová třetím rokem.

„Tento způsob výuky se po zavedení modelového projektu (1998) rychle rozšířil. V posledních letech se počet dětí ve skupinách typu WITAJ pohybuje kolem šesti set v sedmadvaceti lokalitách po celé Lužici.“

Z následující tabulky vyplývá, že od roku 1994 do roku 2016, tedy za dvaadvacet let, klesl počet žáků učících se v Sasku lužické srbštině o 28 %. V případě žáků, kteří se učí hornolužické srbštině jako mateřské řeči klesl počet dokonce o 53 %.⁶⁶ V Braniborsku se naopak zvýšil počet žáků učících se dolnosrbštině během dvaadvaceti let o 45 %. V tomto sledovaném období se ale původně jejich počet zvýšil mnohem více. K opětovnému poklesu došlo po roce 2009.

Tabulka 6: Počet žáků v jednotlivých školních rocích. U žáků ze Saska je v závorkách uvedeno, kolik z nich se učilo lužické srbštině jako mateřské řeči. U žáků z Braniborska je v závorce uvedeno, kolik z nich v té době bylo zapojeno do projektu WITAJ.⁶⁷

	1994/1995	2004/2005	2009/2010	2014/2015	2015/2016
Sasko	3 683 (1 376)	2 281 (1 140)	2 232 (1 083)	2 476 (654)	2670 (651)
Braniborsko	1 051	1 601 (81)	1 824 (234)	1 522	NEUVEDENO
Celkem	4 734	3 882	4 056	3 998	

4.5.2.2 Metoda 2plus v praxi

Výuku v metodě 2plus jsem absolvoval na Srbské základní škole "Dr. Marie Grolmusové" v Radworu (*Serbska zakladna šula "dr.-Marja Grólmusec" Radwor/ Sorbische Grundschule "Dr.-Maria-Grollmuß" Radibor*) a na Srbské vyšší škole v Radworu (*Serbska wyša šula Radwor / Sorbische Oberschule Radibor*).

Na základní škole jsem jako první navštívil hodinu matematiky v lužickosrbské třídě 4. A. Mluvílo se pouze hornolužickou srbštinou. Děti v srbštině počítaly, odpovídaly a mluvily mezi sebou. Neměly s tím žádný problém. Hodina byla opravdu vystavěna tak, že ani jednou nezazněla němčina, což je cílem jazykového centra WITAJ a metody 2plus. Na střední škole jsem poté navštívil hodinu

⁶⁶ BUDARJOWA, L., et al., 2016.

⁶⁷ Srov. ČERMÁK, R. a MAIELLO, G., s. 109 a BUDARJOWA, L., et al, 2016, s. 16.

dějepis v 5. A, rovněž lužickosrbskou třídu. Výuka proběhla v podobném rázu jako výše uvedená matematika. Žáci hovořili s učitelem i mezi sebou pouze v srbštině. V srbštině si vedli i sešity. Obě třídy mají znatelný německý přízvuk, kterého se současná lužickosrbská mládež ale už jen těžko zbaví, a proto se s německým přízvukem pravděpodobně bude muset počítat jako s vývojovou tendencí lužické srbštiny.

Nejpřínosnější byla hodina lužické srbštiny ve třídě 3. B, tedy třídě s převahou německých dětí či dětí smíšeného původu, které považují za svůj mateřský jazyk němčinu. Paní učitelka se snažila s dětmi komunikovat pouze v srbštině, nicméně, i ona dvakrát němčinu použila. Bylo to ve chvíli, kdy paní učitelka žákům vysvětlovala přítomný čas u sloves typu e-konjugace a němčina jí posloužila jako vhodný jazyk k příkladům. Žáci se také snažili hovořit pouze v lužické srbštině. Ve chvíli, kdy buď nerozuměli, nebo neuměli úkol přeložit, vyskytovala se tendence nahradit srbštinu německým výrazem. Ten paní učitelka žáku opravila, ovšem také v němčině. Podle zásad výuky koncepce 2plus měla paní učitelka žáka opravit přímo v lužické srbštině.

Příklad: Žák měl vytvořit větu v srbštině ze slov: Ich, lernen, fleißig, Sorbisch.

Věta byla vytvořena takto: Ja wuknu (dlouhé přemýšlení) fleißig serbsce.

Paní učitelka chlapce ihned informovala v němčině, že fleißig je srbsky pilnje.

Žák bez výzvy zopakoval už správně: Ja wuknu pilnje serbsce. (Učím se pilně srbsky.)

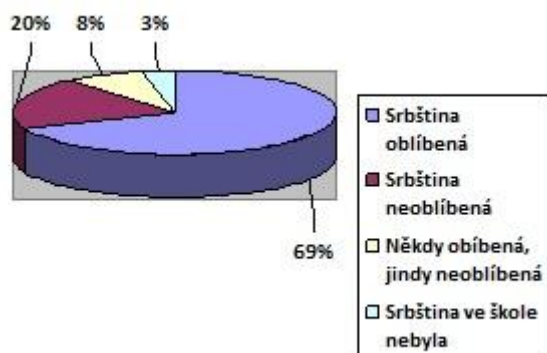
Jelikož cílem hodiny bylo asociovat žákům německá slova do lužické srbštiny, lze ohodnotit výuku jako zdařilou. Žáci opravdu německá slova se srbskými asociovaná měli. Někteří sice potřebovali k vypracování cvičení více času, neboť nesmějí (neměli by) během výuky používat němčinu, ale jejich snaha byla zřejmá a nakonec se jim vždy podařilo úkol splnit, ať už s většími či menšími obtížemi.

4.6 Vztah Lužických Srbů k srbštině

V další části se dotazník věnoval vztahu respondentů k lužické srbštině. Respondenti měli za úkol odpovědět na otázky: „*Štuša serbsčina w šuli k wašim woblubowanym předmjetam?*“ (Patří ve škole srbština k vašim oblíbeným předmětům?), „*Rěči so we wašej swójbje nimo němskeje rěče wšědnje tež serbsce?*“ (Mluví se ve vaší rodině kromě němčiny také srbsky?), „*Wobknežitej wašej staršej derje serbsku rěč?*“ (Mluví vaše rodiče dobře srbsky?), „*Rěča wšitcy waši přiwuzni derje serbsce?*“ (Mluví všichni vaši příbuzní dobře srbsky?), „*Rječice ze swojimi rowjeńkami serbsce abo němsce?*“ (Mluvíte se svými vrstevníky srbsky nebo německy?).

K otázce, zda patří srbština k oblíbeným školním vyučovacím předmětům, se sami respondenti postavili rozporuplně. I když v celkovém výsledku nakonec převládla oblíbenost lužické srbštiny jako

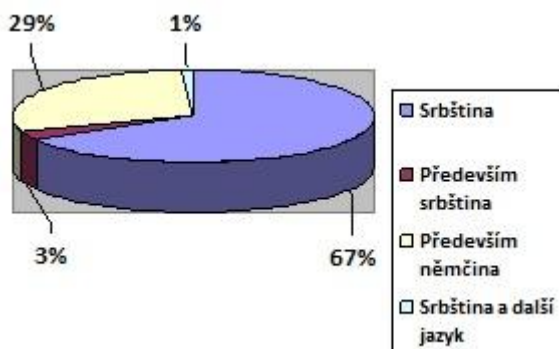
školního předmětu, pro mnohé Srby podle dotazníku jejich mateřština mezi oblíbené předměty nepatří, či v minulosti nepatřila. U žáků ze srbských tříd (4. A; 5. A) zvítězila mateřština poměrem 32:3. U třídy 3. B, která se učí srbštinu jako druhý jazyk, žáci zvolili rovněž srbštinu jako oblíbený předmět, ale už jen poměrem 14:8. Učitelky uvedly srbštinu jako oblíbený předmět ve škole všechny. V případě internetového dotazníku zvolilo srbštinu coby oblíbený předmět 13 respondentů. Tři respondenti v různých časových obdobích srbštinu střídavě měli a neměli v oblíbě. Sedm respondentů se srbštinu na škole neučilo a pro dalších sedm byla srbština neoblíbeným předmětem. Zajímavé je, že všichni dotazovaní žáci striktně uvedli srbštinu buď jako oblíbený, nebo naopak neoblíbený vyučovací předmět. Nic mezi tím (spíše ano / spíše ne) pro ně neexistuje.

Obrázek 4: Procentuální oblíbenost předmětu srbštiny na školách.

Pro budoucnost lužické srbštiny a Lužických Srbů jako národa / národů je důležité užívání srbštiny nejen ve škole, ale i v domácím prostředí. To je také cílem celé metody 2plus. Existuje totiž domněnka, že když si dítě ve školce bude povídat s morčetem v srbštině, bude si s morčetem v srbštině povídat i doma. Cílem projektu WITAJ je tedy vrátit srbštinu do domácího života. Pro budoucnost srbštiny – nejen horní, ale v současnosti především té dolní – je tedy důležité, aby se jazyk vrátil do domácností.

Výsledky dotazníku v této otázce opět spíše překvapily. Většina rodin podle odpovědí respondentů hovoří jen v srbštině. Němčině dávají podle dotazníků přednost především děti, které se lužickou srbštinu učí jen jako druhý, nikoli mateřský, jazyk. Jeden z respondentů překvapil svou odpovědí, že v němčině se v jeho domácnosti nehovoří vůbec, zato se kromě srbštiny objevuje litevština. Pokud by odpovědi na tuto otázku hovořily za ostatní Lužické Srby, dávaly by výsledky dotazníku lužické srbštině do budoucnosti naději na přežití.

Obrázek 5: Procentuální výsledky užívání lužické srbštiny v domácnostech.

Následujícími dvěma otázkami dotazníku jsem se snažil od respondentů dozvědět, zda ve svých rodinách ovládají na dobré úrovni srbštinu jen oni, nebo i jejich rodiče a další příbuzní. Otázky si kladly za cíl navázat na otázku předešlou, tedy jestli je srbština využívána i v domácím prostředí. Z odpovědí na otázku, zda rodiče a další příbuzní dotazovaných hovoří dobře srbsky, lze vyvodit jednu hypotézu. Je jasné, že se vinou smíšených manželství Lužičtí Srbové stále častěji asimilují do německé společnosti. Jak ale vyplynulo z dotazníků, velká část respondentů už nyní pochází ze smíšených manželství, a přitom se stále považuje za Srby. Dotazníky ukázaly, že pochází-li matka ze srbské rodiny, cítí se respondent Srbem – na základě původu matky se dále identifikuje se svou mateřskou řečí. Nejvíce se tento fakt projevil v dotaznicích vyplněných dětmi ze základní školy v Radworu. Děti smíšeného původu se srbskou matkou a německým otcem navštěvují srbskou třídu a učí se většinou předmětů v srbštině. Oproti tomu děti s německou matkou a otcem původu srbského navštěvují třídu německou, mající srbštinu jako druhý jazyk. Jejich mateřskou řečí je tedy němčina. I když je toto kromě jazykového i sociologický a psychologický jev, s velkou nadsázkou lze uvést, že by lužické srbštině jako jazyku nejvíce prospělo, aby si srbští muži hledali své partnerky pouze v srbských rodinách. Ženy by tento problém řešit nemusely.

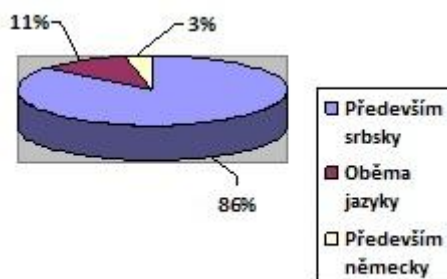
U další otázky, zda příbuzní respondentů ovládají rovněž lužickou srbštinu, výzkum už jen potvrdil, že se v současnosti už nedá hovořit o „čistokrevných“ Srbech. Přibližně jedna třetina příbuzných nemluví srbsky vůbec, v další třetině mluví srbsky jen někteří příbuzní a jen v poslední třetině rodin spolu běžně všichni komunikují v srbštině. Trend smíšených manželství bude jen pokračovat. Pro Srby a jejich jazyk je tedy nezbytné, aby se v nově vzniklých svazcích nebáli a nestyděli prosazovat – možná i přes nelibost některých německých příbuzných – svůj jazyk a slovanský původ. Jen díky dostačujícímu vzdělání následujících generací má lužická srbština i celý národ šanci přežít.

Tabulka 7: Přehled využívání lužické srbštiny ze strany příbuzných respondentů.

Rodiče ovládající a využívající ke komunikaci srbštinu	Oba	Matka	Otec	Nikdo	Další příbuzní ovládající a využívající ke komunikaci srbštinu	Všichni	Někteří	Žádní
Počet respondentů	29	40	16	5		34	27	29
Počet respondentů %	32,2	44,5	18	5,3		37,8	30	32,2

Z odpovědí na otázku, zda respondenti komunikují se svými vrstevníky v srbštině nebo v němčině, lze rovněž vyvodit hypotézu: existuje-li možnost komunikovat s vrstevníky a přáteli v srbštině, dají jí Srbové vždy přednost před němčinou. Pro srbštinu je dobré, že všech sedmapadesát dětí z radworských škol zvolilo jako hlavní komunikační jazyk se svými vrstevníky srbštinu, a to včetně dětí ze 3. B, tedy dětí německého původu. Aby nebylo optimismu příliš mnoho, v roce 2014 napsala Katja Hrjehorjec do *Serbske protyky 2015*⁶⁸ článek, ve kterém na základě poznatků ze své bakalářské práce na téma „*Jak mladí Srbové používají srbštinu*“ uvádí, že jakmile mladí opustí kvůli práci či studiu dvojjazyčnou sídelní oblast Lužických Srbů, přestávají srbštinou každodenně hovořit a následně ji pak postupně zapomínají.⁶⁹

Obrázek 6: Graf znázorňující v procentech využívání lužické srbštiny v komunikaci s vrstevníky a přáteli respondentů.

⁶⁸ Kalendář každoročně vydávaný Domowinou.

⁶⁹ HRJEHORJEC, K. Kak mladostni serbsku rěč wužiwa. *Serbska protyka 2015*. Budyšin: Domowina, 2015, s. 83-84.

4.7 Využívání médií

Lužičtí Srbové mají jako státem uznaná národnostní menšina právo na srbské vysílání v rozhlasu (Serbski rozhłós – MDR 1 Radio Sachsen), ale mají také svůj tisk, své časopisy a každou první neděli v měsíci televizní magazín Wuhladko (Kukátko) v srbštině. S využíváním těchto médií jsou na tom lépe opět Hornolužičtí Srbové. Můj výzkum potvrdil sdělení Katji Hrjehorjec, že je mezi Srby, a to jak staršími, tak i mladšími, oblíben večerník Serbske Nowiny (Srbské noviny), a především u dětských čtenářů pak časopis Płomjo (Plamínek, Ohýnek), který mimochodem odebírají všichni žáci ze srbských škol v Radworu. Płomjo má také svou dolnolužickou variantu – Płomje, u které si ale čtenáři, stejně jako u dolnosrbského týdeníku Nowy Casnik, odhlasovali větší počet článků v němčině. To je obrovský problém Dolnolužičanů. Zatímco v hornolužických tištěných médiích se kromě německých vydání (noviny vycházejí v srbské i v německé verzi) němčina prakticky nevyskytuje, v Dolní Lužici ji sami čtenáři vyžadují. To svědčí o jazykové nekompetentnosti Dolních Srbů, kteří nerozumějí „svému“ jazyku a vypadá to, že někteří mu už ani příliš rozumět nechtějí. Z dolnolužické srbštiny se pravděpodobně stane do několika let jazyk nemnoha vzdělaných jedinců, kteří o něm budou čas od času diskutovat. Potvrzuje to teze polského jazykovědce a slavisty Tadeusze Lewaskiewicze, který dolnolužické srbštině v rozhovoru pro Nowy Casnik již v lednu 2016 udělil status mrtvého jazyka.⁷⁰

Potvrzením skutečnosti, jak málo je evangelických Hornolužičanů, je to, že nikdo z dotazovaných nevedl jako svůj oblíbený časopis evangelický Pomahaj Bóh, a překvapením pro mě bylo, že ani žádná z učitelek nevedla mezi oblíbenými srbskými tiskovinami časopis Serbska Šula, pravděpodobně proto, že se jedná o časopis spíše odborný. Centrum WITAJ vydává od roku 2001 ještě čtvrtletník Lutki určený dětem i dospělým, jehož elektronická verze je zdarma ke stažení na internetu.

Tabulka 8: Přehled oblíbenosti srbských tiskovin mezi respondenty. Časopis Płomjo dosahuje nejvyšších čísel pravděpodobně z toho důvodu, že největší podíl mezi respondenty tvořily školou povinné děti.

	Serbske nowiny	Rozhľad	Płomjo	Nowy Casnik	Katolski posol	Serbska periodika nečitam
Počet respondentů	47	8	62	2	2	3
Respondenti v %	52,2	8,9	69,9	2,2	2,2	3,3

⁷⁰ WIECZOREK, G. Ja cwibluju, lęc jo móžno kónc wótchylis: Pólski profesor jo pšípóznał dolnoserbskej rěcy status "mrějuceje rěcy". *Nowy casnik: Tyžėnik za serbski lud*. Cottbus: Domowina, 2016, 67(2), 4.

Poněkud překvapily odpovědi respondentů u otázky „*Slucha waša swójbja prawidłownje na serbski rozhlós?*“ (Poslouchá vaše rodina pravidelně srbský rozhlas?). Vysílací čas srbského vysílání na rádiu MDR 1 Radio Sachsen je totiž dán mezi 5. až 8. hodinou ranní v pracovním týdnu a 6. až 9. hodinou o víkendu. I přesto se najdou lidé, kteří si kvůli srbskému vysílání přivstanou. Mezi mladými posluchači je oblíben pořad Satkula, vysílaný pro srbskou mládež každé pondělí večer od 20 do 22 hodin.

Tabulka 9: Tabulka zachycující procentuální poslech srbského rádia a jeho pořadů. Pořad Satkula dosahuje nejvyšších čísel pravděpodobně z toho důvodu, že největší podíl mezi respondenty tvořily děti.

	Poslouchá pravidelně	Poslouchá nepravidelně	Poslouchá pouze Satkulu	Neposlouchá
Počet respondentů	21	12	49	8
Počet respondentů v %	23,5	13,5	55	9

5. Německo-srbské vztahy

Vliv němčiny na současnou jazykovou situaci lužické srbštiny je velmi značný. Němčina je všude okolo Lužických Srbů a bez její znalosti by byli Srbové ztraceni. Proto byla v projektu WITAJ do metody 2plus zavedena jednodenní výuka pouze v němčině (při čtyřech dnech výuky pouze v srbštině), aby lužickosrbské děti nestrádaly ve veřejném životě a dokázaly se například domluvit v práci, v obchodě, u lékaře a všeobecně komunikovat s většinovou německou společností.

Oproti minulosti mají Srbové nyní s Němci poměrně dobré vztahy. Vše se změnilo se sjednocením SRN. Zemské vlády v Sasku i Braniborsku vyšly vstříc některým srbským požadavkům. Nyní mají tedy Srbové práva, o která dlouhou dobu žádali, ale sami jako by už je ani nechtěli využívat. Ve své sídelní oblasti mají právo na užívání veškerého veřejného života včetně základních vyhlášek ve dvojjazyčném provedení. Toto právo ale Srbové nevyužívají, respektive nevyžadují kontrolu, zda je skutečně prováděno, a spokojí se s pouhými nadpisy ve vyhláškách se zbylým německým textem. To lužické srbštině nepomáhá, protože tak ztrácí na svém významu, a důležité informace napsané v úředních dokumentech jsou stejně v němčině.

Kromě toho má srbština v sídelní oblasti Lužických Srbů status rovnocenného jazyka s němčinou. Dvojjazyčné nápisy jsou ale provedeny s výraznějším německým pojmenováním. To není chyba pouze německých úředníků, ale i samotných Lužických Srbů, kteří se o důsledné plnění svých práv nestarají, a na to pak doplácí jejich vlastní jazyk. Zmíněná nedůslednost se projevuje jak v podstatných záležitostech, tak v maličkostech.

Ještě tragičtější je situace dolnolužické srbštiny. Už bylo zmíněno, že si samotní Srbové v Dolní Lužici odhlasovali větší počet německých článků ve svých tiskovinách. To platí i pro dětský časopis *Plomje*, ve kterém přibývá němčiny. Jazykové centrum WITAJ, které je společně s Domowinou vydavatelem časopisu, tak ztrácí smysl. Hlavním důvodem založení projektu WITAJ bylo zvýšit užívání lužické srbštiny především mezi dětmi, ale i dospělými. Pokud ale v dětském dolnolužickém časopisu přibývají články s německým obsahem, je to kontraproduktivní. Navíc je to věc pouze Srbská, Němci na ní nemají žádný podíl. I hlavní nápis v zoologické zahradě v Chotěbuzi (hlavním městě Dolnolužičanů) je vyveden pouze v němčině a polštině, leč dolnosrbský nápis chybí.

Oproti minulosti tedy z jazykového hlediska neohrožují lužickou srbštinu pouze Němci, ale nyní už značně i samotní Srbové, kteří jsou ke svému jazyku takřikajíc laxní. Vzhledem k tomu, že je v Sasku poměrně vysoká míra nezaměstnanosti,⁷¹ starají se (nejen) Lužičtí Srbové především o každodenní problémy spojené se zaměstnáním a snaha o udržení jazyka jde pak logicky stranou.

---

⁷¹ Německý statistický úřad uvádí v Sasku 8,2% nezaměstnaných k roku 2015.

Faktem ale je, že zpočátku letošního školního roku chybělo na saských školách přes 1 200 učitelů. Akutní nedostatek pedagogů je i v případě učitelů lužické srbštiny. Vystudovat učitelství s aprobací lužická srbština by mohlo být pro mladé Srby (i Němce) jednou z variant (viz. kap. 4.5 Školství v Srbské Lužici)

Obrázek 7: Ukázka německého textu v dětském dolnolužickém časopisu Płomje. Foto: Společnost přátel Lužice.⁷²

Současný Němec si Lužických Srbů víceméně nevšímá. Respektuje jejich tradice, ale o jazyk nejeví žádný zájem, prakticky ani neví, že ještě existují, a dvojjazyčná pojmenování v Budyšíně a celé sídelní oblasti vnímá jako sice zajímavou, leč historickou věc. Výjimku tvoří německé obyvatelstvo ze smíšených rodin, které se o lužickou srbštinu začíná zajímat po přijetí nového – lužickosrbského – člena do rodiny. Lužickou srbštinou se na ulicích v Budyšíně nelze domluvit. Negativní zajímavostí

⁷² Společnost přátel Lužice k tomuto snímku vydala následující prohlášení: „Hleďte fotku jedné stránky nejnovějšího vydání dolnolužickosrbské mutace dětského časopisu Płomje, po našem Ohníček. Tak třeba takhle vypadá srbská dvojjazyčnost, přátelé. Takhle se děti učí a nenaučí lužické srbštině. Ostatně už jsme o tom psali a v Lužici za to byli peskováni. (To jen k těm věčným steskům našinců, že jsou Srbové utiskováni.) Tohle je časopis pro národnostní menšinu, vydávaný na podporu její kultury jejími členy za veřejné peníze většiny. Tedy je to dobrovolná asimilace.“

je, že hned ve třech knihkupectvích v Budyšíně němečtí prodavači a prodavačky (vzhledem příslušníci mladší generace) vůbec nerozuměli výrazu „sorbisch“ ani „wendisch“. Až ve čtvrtém knihkupectví (a antikvariátu) paní prodavačka na otázku, zda v obchodě mají srbskou literaturu, reagovala.

Stále se ale objevují problémy v soužití s nacionalisticky smýšlejícími Němci. Mezi roky 2013-2014 bylo zaznamenáno saským ministerstvem vnitra patnáct národnostně motivovaných útoků na Lužické Srby, jejich zvyky a dvojjazyčné lužickosrbské nápisy. Maskovaní útočníci jsou považováni za neonacisty s vazbami na fotbalové chuligány. V roce 2015 dostal tisíciurovou pokutu wojerecký fotbalový klub FC Lužice za chování svých fanoušků při utkání s radworským klubem. Fanoušci Wojerec během utkání vykřikovali hesla proti Lužickým Srbům a wojerečtí fotbalisté FC Lužice se museli v rámci trestu zúčastnit „protirasistického“ tréninku. Paradoxem je, že ve volební kampani do saského zemského sněmu v roce 2014 se objevovalo i lužickosrbské téma, a to právě u stran, které jsou považovány za krajně pravicové a euroskeptické. AfD i NPD ve svých kampaních použily lužickosrbská hesla („*Domiznu škitać*“ – *Chránit vlast / domov* a „*Prawo na domiznu*“ – *Právo na domov*). Nejméně lužickosrbské téma akcentovaly strany SPD a CDU.⁷³

5.1 Průnik německého jazyka do lužické srbštiny

Jak jsem již uvedl, průnik německého jazyka do obou lužických srbštin je značný. Zatímco dolnolužická srbština byla k němčině vždy náchylnější, jak o tom mnohé vypovídá i zmíněné protlačování němčiny do současných médií, v posledních letech lze pozorovat germanizaci lužické srbštiny i v její hornolužické verzi.

Příkladem může být úvodní přivítání hostů moderátora 142. Schadžowanky Christopha Cyže, který nejdříve přivítal srbské studenty v kulturním domě v Budyšíně zcela běžným výrazem pro hornolužickou metropoli, tedy: „*Vítejte v Budyšině*“, aby následně o ani ne půl minuty později přivítal Čechy pozdravem: „*Vítejte v Bautzenu*“.⁷⁴ To je zcela ideální příklad lužickosrbské bilinguálnosti, kdy si Lužický Srb ani neuvědomí, že použil německý výraz. Možný argument, že pan Cyž použil termín Bautzen, neboť nevěděl, jestli by česká návštěva tohoto kabaretního pořadu srbských studentů porozuměla výrazu Budyšin, zde nepřipadá v úvahu, neboť on sám hovoří plynulou češtinou a ví, že

---

⁷³ Srov. Serbske Nowiny in RYBOLOVÁ, J. *V posledních dvou letech došlo k 15 incidentům, při nichž byli napadeni Lužičtí Srbové nebo byly narušeny lužickosrbské zvyky*. Česko-lužický věstník, 2015, s. 2. a Serbske Nowiny in POLÍVKOVÁ, J. *Wojerecký fotbalový klub FC Lužice dostal tisíciurovou pokutu za chování fanoušků*. Česko-lužický věstník, 2015, s. 46. a Serbske Nowiny in PAPANOVÁ, E. *Ve volební kampani do saského zemského sněmu se objevuje i lužickosrbské téma*. Česko-lužický věstník. Praha: Společnost přátel Lužice, 2014, (9), 24. ISSN 1212-0790. S. 62.

⁷⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=ZYvgX6H7hgo>

Budyšin je pro Čechy Budyšín. Ostatně i původní německý název města zněl až do roku 1868 Budissin. Podoba Bautzen byla zavedena z důvodu zastření lužickosrbského původu města.

Němčina je pro Lužické Srby a i pro lužickou srbštinu dominantní. Je pravděpodobné, že všechny další jazykové změny a celkový vývoj lužické srbštiny bude na základě německého jazyka.

Problémem obou lužických srbštin je nedostatek technických pojmenování důležitých pro současnou dobu. Proto Srbové v pracovní komunikaci používají v lepším případě německé výrazy do lužickosrbské konverzace, v horším případě mluví pouze v němčině, která má pro dané výrazy pojmenování. Nedostatek tzv. terminus technikus, kterým se zvyšuje užívání německého jazyka v běžné komunikaci, se v případě lužické srbštiny projevuje například i v literatuře. V roce 2006 to ve své studii na příkladě literatury Jurije Brěznana dokázal Dietrich Scholze-Šořta, který si všiml, že německá vydání Brěznanových spisů mají oproti lužickosrbským vydáním širší popis.⁷⁵

5.1.2 Přízvuk a výslovnost

Současní mladí Lužičtí Srbové mají zřetelný německý přízvuk. Přízvuk v lužické srbštině je kladen, stejně jako v češtině i v němčině, na první slabiku slova. V němčině je ale oproti češtině nebo starší lužické srbštině o mnoho výraznější. "Slovansky správně" vyslovovaná hornolužičtina zní podobně jako čeština, ale jazyk současné lužickosrbské mládeže foneticky připomíná němčinu o dost více než jazyk starší generace Lužických Srbů, která ještě nebyla do německé společnosti asimilována tak výrazným způsobem.

Důsledkem je, že děti se mohou naučit gramatiku, ortografii, syntax, lexiku, ale jejich srbština zní pro posluchače zvenku spíše jako němčina, a to včetně přenášení typického saského "r" do srbských jazyků, a to i ve vysílání pro mládež.

---

⁷⁵ Dietrich Scholze-Šořta in ČERNÝ, M. a KALETA, P. *Pražské sorabistické studie: k 60. výročí úmrtí Adolfa Černého (1864-1952) a 70. výročí úmrtí Josefa Páty (1886-1942)*. Praha: Společnost přátel Lužice, 2013. Česko-lužická historie. ISBN 978-80-905626-0-8. S. 111-133.

6. Česko-srbské vztahy

Srbové, především ti Horní, měli k Čechům vždy blízko. Ostatně, do 17. století, tedy do třicetileté války, byla Lužice součástí Zemí Koruny české. „To se čistě formálně nezměnilo, ani když dal český král a římský císař Ferdinand II. Štýrský Lužici roku 1635 saskému kurfiřtovi v rámci vyrovnání válečných dluhů. České království ale Lužici nikdy nevyplatilo, a tak se život v Lužici změnil jen v jedné věci: součástí zástavních podmínek byla i náboženská svoboda pro katolické obyvatelstvo. Lužice prožila ještě několik změn a dělení, ale zástavní právo českých králů vůči ní se stalo už pouhou formalitou.“⁷⁶ Po Lutherově reformaci navíc katoličtí Srbové se zájmem o vzdělání museli většinou odejít právě do Čech do Prahy, aby vůbec mohli studovat, což pak následně mělo po čase kladný vliv na Lužicko-srbské národní obrození. Srbové totiž pod vlivem Čechů – obroditelů, kteří je často inspirovali a pomáhali jim, dokázali alespoň v nějaké podobě udržet svůj jazyk tak, že lze o něm stále hovořit. Nebylo by úplně od věci říci, že národní obrození probíhá u Lužických Srbů vlastně od 16. století – s kratšími či delšími pauzami – dodnes, neboť se svůj jazyk, folklor a zvyky Srbové snaží stále udržet a mnozí jsou za to často i napadáni.

V minulosti, kdy Lužice patřila ještě k Českému království, byla čeština pro Srby důležitá i v tom ohledu, že byla v Lužici vyšší (úřední) řečí, a to i proto, že lužická srbština v té době neměla svůj spisovný jazyk, ale mluvilo se jí pouze na venkově. Jak poznamenala sorabistka Liza Stefanowa v pořadu Historie.cs, lužická srbština vděčí především z minulosti češtině za některá slova. Jako příklad sorabistka z Lipské univerzity uvedla slovo „*král*“, které je přejato lužickou srbštinou právě z češtiny, protože Lužičtí Srbové nikdy svého krále neměli. Etymologicky by variantou tomuto slovu byl výraz znějící jako „*kruł*“.⁷⁷

Obrázek 8: Obě Lužice byly v minulosti součástí Českého království. Svědčí o tom i erby Horní Lužice a Dolní Lužice v Praze na Mostecké věži u Karlova mostu. Foto: Josef Zdobinský.

⁷⁶ VRCHOVEC, K.: ZTRACENÉ ZEMĚ KORUNY ČESKÉ. *100+1 historie*. Brno: Extra Publishing, s. r. o., 2016, (11), 7. ISSN 2336-5463.

⁷⁷ In: *Česká televize: Historie.cs* [online]. Česká televize, 2015 [cit. 2016-12-13]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/215452801400034/>

Společné dějiny Čechů a Lužických Srbů vyvrcholily tedy v sedmnáctém století, ale i poté byly vztahy mezi oběma navzájem si blízkými národy velmi dobré. Důležitým obdobím ve vzájemných lužickosrbsko-českých vztazích a zvláště v dějinách významných prací slavistiky je devatenácté století. *„Badatelská vášeň směřující k poznání a pochopení slovanských sousedů nebyla v posledních desetiletích 19. století v Čechách výjimečná. Objevily se výrazné osobnosti s obdivuhodným sběratelským úsilím, navštěvující jednu nebo více zemí nebo delší dobu tam žijící, které prováděly výzkumy a poté o nich informovaly české čtenáře. (...) Svými výzkumy u okolních Slovanů a jejich následnou popularizací v českém prostředí přispívali k posilování národního uvědomění příslušného národa a zároveň upevňovali i národní sebevědomí české společnosti. Tito čeští badatelé vystupovali jako příslušníci národa, který na konci 19. století již mezi Slovany zastával jakousi „paternalistickou pozici“, vedle Rusů, kteří nikdy, až na mongolské období, neztratili státní suverenitu, a Poláků, jejichž šlechtická republika se rozpadla až na konci 18. století.“*⁷⁸

*„Praha byla od středověku a zvláště od první třetiny 18. století, kdy byl na Malé Straně založen Lužický seminář, důležitým kulturním a vzdělávacím centrem pro Lužické Srby,“*⁷⁹ uvedli k tomuto tématu v úvodu sborníku *Pražské sorabistické studie* dva současní významní sorabisté Petr Kaleta a Marcel Černý.

V této době se právě čím dál více lidí začalo věnovat lužické srbštině, a mezi těmito lidmi nejvíce vyčníval asi nejvýznamnější český sorabista, Adolf Černý. Pro něj, ale i pro celý vývoj sorabistiky na našem území byl nejdůležitější rok 1884, kdy se Černý rozhodl navštívit Drážďany v německém Sasku. Cestou se Černý zastavil i v Budyšině, centru Horní Lužice, kde dlouho čekal, zda se mu podaří setkat se s nějakým Srbem, což se mu podle jeho vzpomínek po dlouhé době i podařilo. Domů do Čech pak Černý odjížděl s mnoha svazky lužickosrbské literatury, aby se následně mohl lužické srbštině i učit.⁸⁰ Tím vlastně začaly nejvýznamnější dějiny vzájemných česko-lužických styků.

Ty prakticky vyvrcholily rokem 1901, kdy byl na pražské univerzitě jmenován Adolf Černý vůbec prvním lektorem lužické srbštiny, a rokem 1922, kdy se stal docentem lužickosrbského jazyka Josef Páta.⁸¹ V tomto období vznikala nejvýznamnější sorabistická díla, jako například *Lužice a Lužičtí Srbové*, nejsouhrnněji zpracovaná kniha o Lužických Srbech od Adolfa Černého.

---

⁷⁸ KALETA, P., s. 125.

⁷⁹ ČERNÝ, M. a KALETA, P, s. 9.

⁸⁰ KALETA, P., s. 129, 130.

⁸¹ Významný slavista a sorabista, který byl popraven společně se svým bratrem Františkem během heydrichiády v roce 1942 nacisty za protifašistickou činnost a usilovnou podporu slovanské myšlenky. Jeden z předsedů Společnosti přátel Lužice.

6.1 Společnost přátel Lužice

Společnost přátel Lužice (SPL) je organizace, jejíž vznik se datuje do roku 1907. Vznikla na popud lužickosrbského studenta v Praze, Jana Bryla a měla původně zůstat výhradně lužickosrbskou. Název spolku zněl původně *Lužisko-serbske towarzystwo „Adolf Černý“ w Prazy* a byl tedy pojmenován po dosud nejvýznamnějším českém sorabistovi.⁸² Cíl spolku byl jasný. Učit se lužické srbštině a seznamovat se hlouběji s lužickosrbskou kulturou. V roce 1915 byla činnost organizace dočasně pozastavena, avšak v roce 1918 a následujících letech byla obnovena a její rozmach stoupal. Byly zakládány nové pobočky spolku, například v Brně, v Mnichově Hradišti⁸³ nebo i v Děčíně.

Za dobu své existence byla činnost Společnosti několikrát zakázána a sama Společnost i mnohokrát přejmenována. Za dob socialismu dokonce patřila pod *Společnost Národního muzea*, kde fungovala jako *Sekce pro studium lužickosrbské kultury při Společnosti přátel Národního muzea*. Zažila zkrátka silnější i slabší období.

Po roce 1989 se SPL opět osamostatnila. Bezprostřední roky v novodobé historii jsou spíše hluššími, ale se vstupem do nového tisíciletí přišla změna a SPL opět začala být více vidět. Významný v její činnosti je rok 2002, kdy proběhla podpora Lužických Srbů v protestu proti rušení lužických vsí při povrchové těžbě hnědého uhlí a rovněž účast na demonstraci proti zrušení lužickosrbské základní školy druhého stupně v Chrósćicích, respektive v roce 2006 demonstrace proti zrušení druhého stupně v Pančicích-Kukowě (viz kap. 4.5.2 Školství ve sjednoceném Německu). Důvody proč nerušit lužickosrbské školy přitom nebyly pro SPL (a ostatní demonstrující) jen ty, že se pak lužickosrbská mládež nebude moci vzdělávat ve své mateřštině, ale také ty, že právě ve škole si děti mimo svou rodinu mohly užívat svého jazyk alespoň trochu procvičit. To běžně v okolní německé společnosti jen tak nejde, a nejen mládež, ale i celá lužickosrbská populace, je tak nucena mluvit německy.

I v současnosti jsou vztahy s Lužickými Srby a SPL na dobré úrovni. Současným předsedou organizace je už dříve zmíněný Lukáš Novosad. Společnost se snaží udržovat kontakty se srbskou Lužicí stále živé. Několikrát ročně Společnost přátel Lužice organizuje besedy o nejmenším západoslovanském národu a jeho jazyku, pořádá výlety na různé srbské akce a všeobecně se snaží o Lužických Srbech informovat širokou českou veřejnost. Sídlo organizace je stále v hlavním městě

---

⁸² Je zajímavé, že Adolf Černý (1864-1952), po němž se spolek od samého začátku jmenoval, v té době ještě žil a bylo mu v té době 43 let. Černý si tak na vlastní kůži vyzkoušel, jaké to je, když je něco nazváno podle vašeho jména.

⁸³ V roce 1933 byla na vrchu Mužský u Mnichova Hradiště doposud největší demonstrace Lužických Srbů. Uskutečnila se na protest proti zatčení čtyř srbských aktivistů nacisty. Zúčastnilo se jí 33 000 manifestujících. V souvislosti s tím se Hitler pokusil o kompromis s Lužickými Srby (viz kap. 3. Náboženská situace v Lužici a počátky germanizace).

České republiky, v Praze na Malé Straně v ulici U Lužického semináře, v současné budově velvyslanectví Svobodného státu Sasko. Toho času je SPL aktivní především na sociální síti Facebook.com, kde její členové informují o aktuálním dění nejen v Lužici. SPL má rovněž vlastní webovou prezentaci (www.luzice.cz), kde se o organizaci každý může dozvědět více. Zde si mimo jiné každý zájemce může stáhnout přihlášku a požádat o členství v organizaci. Na veřejnost se SPL snaží proniknout také se svým dvouměsíčníkem *Česko-lužický věstník*.

6.2 Snahy o připojení k Československu

Z důvodu ochrany své i ochrany svého jazyka se Lužičtí Srbové snažili jak po první, tak i po druhé světové válce o připojení k Československu.⁸⁴ Rovněž byla z jejich strany snaha alespoň o vytvoření vlastního státu, ale ani v tom nebyli mocnostmi vyslyšeni.

O poválečném rozdělení Německa a snaze vyřešení lužickosrbské otázky existuje několik teorií. Podle jedné měl po válce Stalin nabídnout Lužici prezidentu Edvardu Benešovi, ale ten měl jeho údajnou nabídku odmítnout z důvodu, že by tak do Československa přibyla opět početná menšina Němců. Další teorie říká, že prezident Beneš odmítl Lužici z důvodu, že by se Lužičtí Srbové do české, respektive československé kultury asimilovali výrazně rychleji než do německé a konec tohoto národa by byl ještě urychlen. Jiná domněnka, která by naopak nahrávala myšlence, že se prezident Beneš snažil o přidělení Lužice k Československu tvrdí, že Beneš po Stalinovi Lužici vyžadoval, aby slovanská menšina tam žijící měla určitou právní ochranu před rozpínavostí Němců. Stalin mu však údajně odmítl Lužici věnovat jednak z důvodu nerostného bohatství v podobě uhlí, kterým je oblast Lužice známa, a za druhé z toho důvodu, že by SSSR přišel o výraznou část okupovaného východního Německa.

6.3 Lužičtí Srbové a Lužice v českém školství

Problematika Lužických Srbů a srbštiny jako takové se nevejde učitelům základních ani středních škol kvůli nízké hodinové dotaci ani do jedné hodiny, i když by vystačila na hodin několik. Při hodinách českého jazyka a výuky slovanských jazyků a jejich typů, což je podle RVP určeno běžně žákům osmých tříd základních škol a studentům druhých ročníků středních škol, učitelé zbývá na informaci o Lužických Srbech kolem deseti minut! Jelikož se jedná o národ vymírající a nejmenší, tudíž bohužel pro výuku méně podstatný, nechává toto téma pedagog běžně až na závěr hodiny, kdy již klesá žákova pozornost. Na 2. Základní škole v Mladé Boleslavi jsem se žáků osmého ročníku při rozdávání dotazníku zeptal, zda se už o rozdělení slovanských jazyků učili. Odpověď byla

---

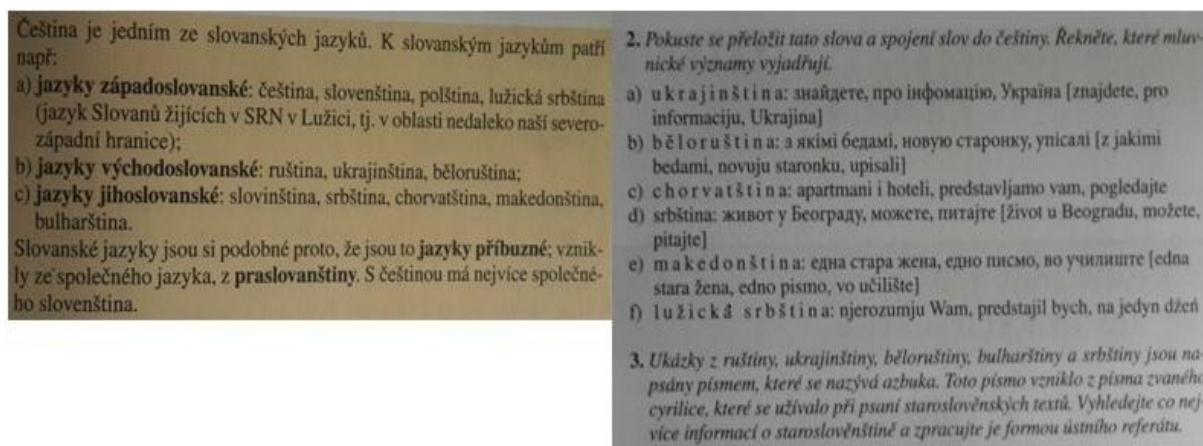
⁸⁴ TGM o připojení Lužic k ČSR sám uvažoval, viz jeho vlastnoručně dokreslená mapka dostupná na: http://slovník.vancl.eu/mapy/luzice_tgm2.jpg

jednoznačná: „Ano, učili jsme se to, ale o Lužických Srbech nám bylo řečeno pouze tolik, že možná ještě existují.“

Obdobný problém má běžně i učitel zeměpisu, který při už tak nízkých hodinových dotacích pro svůj předmět stihne žákům nebo studentům ve třídě vysvětlit pouze to, v jaké oblasti se Lužice zhruba nacházejí, a případně fakt, že v nich žije malá národnostní menšina, označující se běžně jako Lužičtí Srbové. O jejich rozdělení na Dolní a Horní už nemůže být ani řeči. Dobře provedené nejsou v tomto ohledu ani učebnice českého jazyka či dějepisu, které mají v tomto směru jen informativní charakter a nijak blíže nevedou žáky k hlubšímu zájmu o tuto problematiku ani k pochopení souvislostí.

Důsledkem nedostatku času na výuku ze strany učitelů jsou pak žáci a studenti, kteří vycházejí ze základních a středních škol nekompetentní v otázkách, které patří ke všeobecnému základnímu vzdělání. Přičte-li se k tomu skutečnost, že současná mládež příliš netáhne k většímu zájmu o důkladnější sebevzdělání, dochází k tomu, že žák či student nemá o Lužických Srbech ani ponětí.

Například učebnice *Český jazyk 8 pro základní školy* informuje žáky jen o tom, že lužická srbština existuje v SRN, nedaleko severozápadní hranice s Českou republikou. Autorům učebnice ale už přišlo zbytečné uvádět, že se lužická srbština dělí na dva jazyky. Cenná je sice ukázka hornolužické srbštiny v učebnici, kde je ale uvedena jako příklad lužické srbštiny jako jediného jazyka.

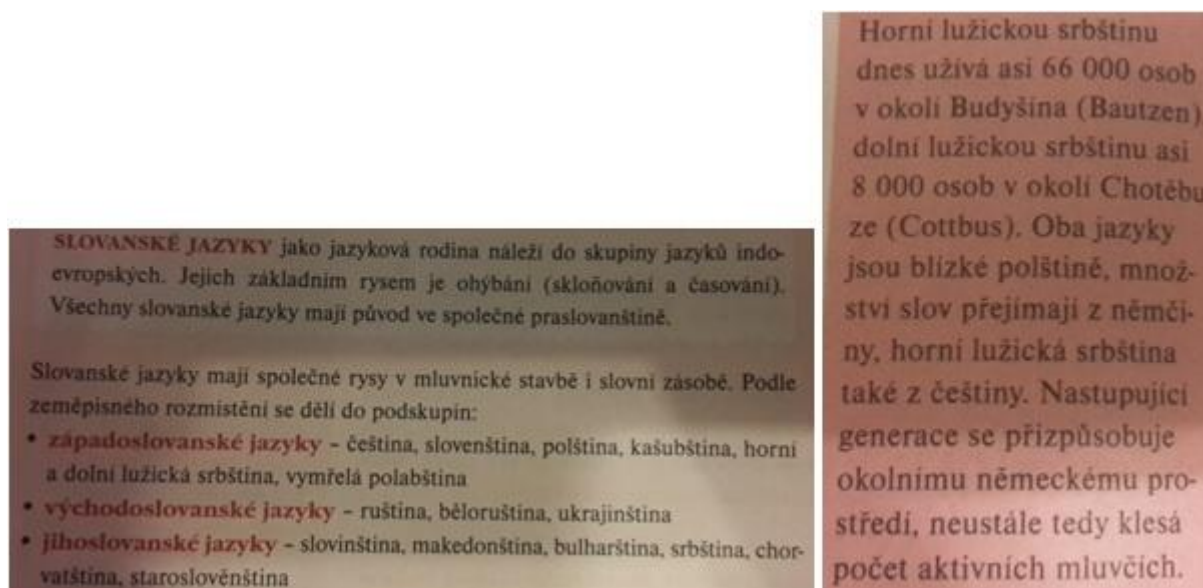

Obrazek 9: Výňatky z učebnice českého jazyka pro 8. ročník základních škol. Pomocí tohoto obsahu mají žáci porozumět nejen lužické srbštině, ale i všem slovanským jazykům a jejich rozdělení (převzato a upraveno z⁸⁵).

Odmaturuj z českého jazyka – příprava k maturitě z českého jazyka zachází v informacích o lužických srbštinách hlouběji. Studenty připravující se k maturitě příručka informuje nejen o tom, že

⁸⁵ HOŠNOVÁ, E. a BOZDĚCHOVÁ, I. *Český jazyk 8 pro základní školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7235-425-2.

existují dvě lužické srbštiny, ale přidává i informaci o hlavních střediscích Horní, respektive Dolní Lužice, a uvádí i přibližný celkový počet Lužických Srbů.

Obrázek 10: Výňatky z příručky *Odmaturuj z českého jazyka* o slovanských jazycích a lužických srbštinách (převzato a upraveno z⁸⁶).

Výzkum povědomí o lužické srbštině a Lužických Srbech proběhl na 2. Základní škole v Mladé Boleslavi ve třídách 8. A, 8. B a 8. C a ve třídách 3. A a 3. B na osmiletém gymnáziu v Mladé Boleslavi. Celkem se výzkumu zúčastnilo 116 respondentů (98 žáků a 8 učitelů).

Lužickou srbštinu nedokázala mezi západoslovanské jazyky zařadit ani polovina respondentů (včetně učitelů). 98 % dotázaných si alespoň dokázalo spojit lužickou srbštinu s jihoslovanskou srbštinou a zařadilo proto jazyk mezi slovanské jazyky. Dvě procenta netušila, o jakou skupinu jazyků by se vůbec mohlo jednat. O dělení lužické srbštiny na hornolužickou a dolnolužickou vědělo pouze pět učitelů, a o tom, že jsou Lužičtí Srbové menšina žijící na území Německa, má povědomost jen 38 % dotázaných (to svědčí i o neznalosti geografické, a to i oblastí sousedících s vlastní zemí). O centru Hornolužických Srbů, městu Budyšín, má povědomí 10 respondentů, o centru Dolní Lužice, Chotěbuzi, ví pouze pět učitelů, student ani jeden. Počet Lužických Srbů, mezi 50 000 a 60 000, správně určili čtyři učitelé a tři žákyně. O existenci kdysi společných, v češtině už vymizelých mluvnických tvarů (aorist apod.) neměl ponětí nikdo, a to včetně pedagogů. Nejlépe dopadlo porozumění základním konverzačním frázím.

⁸⁶ MUŽÍKOVÁ, O.: *Odmaturuj z českého jazyka*. Brno: Didaktis, 2002. ISBN 80-86285-36-7.

Uvedené fráze: *Dobry dzeń! Doby źeń! - Dobrý den!*

Witajće k nam! /Witajšo k nam! - Vítejte u nás!

Kak so Tebi (Wam) (wje)dže? / Kak se Śi (Wam) źo? - Jak se Ti (Vám) vede?

*Jara derje, wutrobny džak. / Wjelgin derje, wutšobny źěk. - Velmi dobře,
děkuji.*

Prošu! / Pšosym! - Prosím!

Ja bych chcyl ... / By kšěl ... - Chtěl bych ...

Rěkam ... / Mě se groni ... - Jmenuji se ...

Šym z Čěskeje. / Som z Českeje. - Jsem z České republiky.

Výše uvedené fráze se podařilo přeložit všem, s výjimkou frází „*Jara derje, wutrobny džak. / Wjelgin derje, wutšobny źěk* a *Rěkam ... / Mě se groni ...*“ Tyto fráze pro změnu nedokázal přeložit žádný(!) z respondentů.

Závěr

Ve své práci jsem se zabýval situací a postavením lužické srbštiny. Při zkoumání minulosti Lužických Srbů jsem se utvrdil v názoru, že současný stav jejich jazyka vychází především z minulosti.

Mým cílem bylo objasnit, v jaké situaci se v současné době nachází lužická srbština, jak a za jakých okolností je využívána, jestli tímto jazykem lidé opravdu ještě hovoří. Během realizace výzkumu jsem narazil na několik překážek. Lužičtí Srbové sice mají své skupiny na sociálních sítích, ale jen velmi málo z nich reaguje na tam položené otázky. Postupně se mi ale podařilo proniknout do jejich centra dění a seznámit se s mnohými čelními představiteli jejich organizací. Zjistil jsem, že jsou Srbové k Čechům velmi přátelští a rádi s nimi hovoří, někteří i česky.

Výsledky výzkumu na českých školách jsem byl ale zklamán. Případá mi, že učitelům českého jazyka se v současnosti nedaří žáky a studenty dostatečně motivovat ani k hlubšímu zájmu o češtinu, natož o lužickou srbštinu. Hlavní je ve výuce stihnout projít veškeré učivo, což je jistě nezbytné, ale motivovat žáka k další aktivitě a detailnějšímu zájmu o jazyk už nedokážou.

O to více mne těší, že Srbové byli mým zájmem o lužičtinu velmi mile překvapeni a poskytli mi ochotně veškeré možné údaje. I na školách, kam jsem vyrazil, abych pochopil její výuku, jsem byl vřele vítán. Po setkání s nimi jsem zjistil, že Srbové mají tuhý kořínek a svůj jazyk si jen tak vzít nenechají. Zároveň jim ale přijde poněkud zbytečné se více angažovat ve využívání a dalším rozvoji své mateřštiny. Je jim jasné, že je srbština malý jazyk, který se nikdy nestane jazykem světovým. Citové pouto k jazyku a národní hrdost mají ale Srbové velké, i když nikomu svůj jazyk nevnučují a po vlastních trpkých zkušenostech každému nechávají svobodnou vůli. Srbštinou mluví rádi, ale jen s lidmi, kteří mají k srbštině pozitivní vztah, mluvit jí chtějí, případně ji studují.

Lužická Srbština je ovšem krásný jazyk a poněkud větší angažovanost a hlavně zapojení většího počtu Srbů by potřebovala. Pokud tento jazyk přežije i v následujících desítkách let za všech okolností a ve složitých podmínkách, budou to Srbové chápat jako malé vítězství svého jazyka i své vlastní.

Seznam použitých zdrojů

Literatura:

ASMUSOVÁ, S. a WORNAR E.: *Wo falowacych wučerjach serbšćiny a sorabistow*. Česko-lužický věstník. Praha: Společnost přátel Lužice, 2015, (9), 25. ISSN 1212-0790.

BJEŇŠOWA, H. *Lidové pohádky Lužických Srbů: v podání současných lužickosrbských spisovatelů*. Editor Jiří MUDRA, ilustroval Zuzana ŠTANCELOVÁ. Praha: Společnost přátel Lužice, 2014, 182 s. Česko-lužická historie. ISBN 9788090562615.

BUDARJOWA, L., et al. 20 lět Serbske šulske towarstwo z. t. / 20 Jahre Sorbischer Schulverein e. V. Budyšin: Ludmila Budarjowa, 2010, 219. Dostupné také z: <http://www.sorbischer-schulverein.de/downloads/2011-20-Jahre-SSV.pdf>

BUDARJOWA, L., et al. *Wo přiswojenju serbšćiny a němčiny / Zum sorbisch-deutschen Spracherwerb: 25 lět Serbske šulske towarstwo z. t. / 25 Jahre Sorbischer Schulverein e.V.* Budyšin: Ludmila Budarjowa, 2010, 80 s. S. 23 Dostupné také z: <http://www.sorbischer-schulverein.de/download/SSV-25-webM.pdf>

Česko-lužický věstník. Praha: Společnost přátel Lužice, 2014, (9), 24. ISSN 1212-0790.

Česko-lužický věstník. Praha: Společnost přátel Lužice, 2015, (1), 25. ISSN 1212-0790. Dostupné také z: <http://www.luzice.cz/global/soubory/clv-pdf/clv-2015/2015-01.pdf>

Česko-lužický věstník. Praha: Společnost přátel Lužice, 2016, (9), 26. ISSN 1212-0790.

ČERMÁK, R. a MAIELLO, G. *Nástin dějin a literatury Lužických Srbů*. Brno: Středoevropské centrum slovanských studií, 2011, 359 s. Evropské obzory. ISBN 9788086735092.

ČERNÝ, J. *Český věnec Lužici*. 2. vyd. Praha: Společnost přátel Lužice, 1946, 91 s. Lužickosrbská knihovnička.

ČERNÝ, M. a KALETA, P. *Pražské sorabistické studie: k 60. výročí úmrtí Adolfa Černého (1864-1952) a 70. výročí úmrtí Josefa Páty (1886-1942)*. Praha: Společnost přátel Lužice, 2013. Česko-lužická historie. ISBN 978-80-905626-0-8.

HOŠNOVÁ, E. a BOZDĚCHOVÁ, I. *Český jazyk 8 pro základní školy*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7235-425-2.

HRABOVÁ, L. *Stopy zapomenutého lidu: obraz dějin Polabských Slovanů v historiografii*. České Budějovice: Veduta, 2006, 323 s. IMXI - Světové dějiny. ISBN 8086829189.

HRJEHORJEC, K. Kak młodostni serbsku řeč wuži waja. *Serbska protyka 2015*. Budyšin: Domowina, 2015

JANAŠ, P. *Dolnosrbská mluvnice*. Praha: Karolinum, 2011, 306 s. ISBN 9788024617626.

KALETA, P. *Češi o Lužických Srbech: český vědecký, publicistický a umělecký zájem o Lužické Srby v 19. století a sorabistické dílo Adolfa Černého*. Praha: Masarykův ústav, 2006, 333 s., [28] s. obr. příl. ISBN 8086495418.

KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Miroslav GREPL. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8.

KRÁL, J. Kulturu Lužických Srbů poznáte v knihovně. *Liberecký zpravodaj*. Liberec: Magistrát města Liberec, 2016, (9), 4. Dostupné také z:

http://www.liberec.cz/files/dokumenty/zpravodaj/liberecky_zpravodaj_09_16_web.pdf

LADUSCH, M., et al. *The Sorbs in Germany: Serbja - Serby*. Budyšin: Lausitzer Druckhaus GmbH Bautzen, 2014, 84 s. First English Edition 2014.

MOHELSKÝ, V. *Mluvnice hornolužické srbštiny a slovník hornosrbsko-český: Rěčnica hornjoluziskeje serbšćiny a slownik hornjoserbsko-čěski*. Olomouc: Kroužek přátel Lužických Srbů, 1948, 236 s.

MUDRA, J. O lužickosrbských jménech vlastních v češtině. *Naše řeč* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1969, **52**(1) [cit. 2016-11-27]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5426>

MUŽÍKOVÁ, O.: *Odmaturuj z českého jazyka*. Brno: Didaktis, 2002. ISBN 80-86285-36-7.

PETR, J. O jazykové praxi u Lužických Srbů. *Naše řeč* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1969, **52**(1) [cit. 2016-11-27]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5431#_ftn16

ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 215 s. Studijní texty. ISBN 978-80-86429-83-0.

ŠATAVA, L. *Roviny novodobé lužickosrbské etnické identity*. *Český lid* 103, 2016, s. 419–437. Dostupné z: <http://ceskylid.avcr.cz/media/articles/489/submission/original/489-1286-1-SM.pdf>

VACULÍK, L. *Za Budyšinom naprawo* [online]. Praha: MAFRA, 2004 [cit. 2016-11-27]. Dostupné z: <http://www.luzice.cz/home/zpravy/zpravy.dot?id=19472>

VÖLKEL, Paul a Timo MEŠKANK. *Prawopisny słownik hornjoserbskeje řeče: hornjoserbsko-němski słownik = Obersorbisch-deutsches Wörterbuch*. 6., přehladany nakl. Budyšin: Domowina, 2014, 704 s. ISBN 9783742019202.

VRCHOVEC, K.: ZTRACENÉ ZEMĚ KORUNY ČESKÉ. *100+1 historie*. Brno: Extra Publishing, s. r. o., 2016, (11), 7. ISSN 2336-5463.

VYDRA, F. *Lužice - má láska: vzpomínky - úvahy - fakta*. Chrastava: [s.n.], 2006, 66 s., xx s. obr. příl.

VYDRA, F. *Tonoucí ostrovy: vyprávění o těch, kteří jsou našimi sousedy, a na něž přesto tak často zapomínáme*. Tišnov: Sursum, 1999, 79 s. ISBN 80-85799-68-5.

WIECZOREK, G. Ja cwibluju, lęc jo móžno kónc wótchylis: Pólski profesor jo pšipóznał dolnoserskej řečy status "mrějucej řečy". *Nowy casnik: Tyžnik za serbski lud*. Cottbus: Domowina, 2016, 67(2), 4.

ZMEŠKAL, V. *Lužičtí Srbové*. 1. vyd. Praha: Společnost Národního muzea, 1962. 170 s.

Elektronické zdroje:

In: *Česká televize: Historie.cs* [online]. Česká televize, 2015 [cit. 2016-12-13]. Dostupné z:

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/215452801400034/>

In: *Facebook.com: Společnost přátel Lužice / Towarstwo přećelow Serbow (SPL / TPS)* [online]. 2016 [cit. 2016-12-13]. Dostupné z:

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1828205227435334&id=153650538020006

KNOLL, V. *STORNA WENSKÉ RECI UN HISTORIE: Wenská slüwesă ä tekstoi/Polabská slova a texty* [online]. c2000-2009 [cit. 2016-12-11]. Dostupné z:

<http://tyras.sweb.cz/polabane/polabska%20slova.htm>

MUDRA, J. a TOMČÍK, S.(ed.) *LUČICKOSRBSKY PRO SAMOUKY* [online]. Praha: Společnost přátel Lužice, 1992, 36 s. [cit. 2016-11-27]. Dostupné z: <http://luzice2.euweb.cz/samowuk/index.html>

slovník.vancl.eu/mapy/luzice_tgm2.jpg

Školství: Co je to projekt Witaj. *Společnost přátel Lužice* [online]. [cit. 2016-12-04]. Dostupné z:

www.luzice.cz/home/o-luzickyx-srbech/skolstvi.dot

www.youtube.com/watch?v=ZYvgX6H7hgo

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Dotazník v srbštině

Příloha č. 2 - Dotazník v češtině

Přílohy

Dotazník v srbštině (NAPRAŠNIK)

NAPRAŠNIK

(Tučasna rěčna situacija v Hornjej Łužicy)

Staroba:

Splah: MUŽ x ŽONA

Powołanje:

.....

1) Rěči so we wašej swójbje nimo němskeje rěče wšědnje tež serbsce?

.....

2) Wobknježitej wašej staršej derje serbsku rěč?

.....

3) Słucha waša swójbja prawidłownje na serbski rozhlós?

.....

4) Čitače serbske nowiny a časopisy?

.....

5) Rječiće ze swojimi rowjeńkami serbsce abo němsce?

.....

6) Słuča serbsčina w šuli k waším woblubowanym předmjetam?

.....

7) Hdyž rěčiš serbsce, wužiwaš dualo, abo spytas hinaše formy wužiwać?

.....

8) Hdyž rěčiš serbsce, wužiwaš transgresiw?

.....

9) Kotra rěč je za was mačerna rěč: němska abo serbska?

.....

10) Rěča wšitcy waši při wuzni derje serbsce?

.....

11) Susodna česka řeč je k serbsčinje jara bliska. Sće wopytať Česku republiku? Sće derje rozumiť wo čim Češa rěča?

.....

12) Sće měť składnosć rěčeć z Čechami, kotřiž sej jutry křižerjow wobhladuja?

.....

13) Sće měť składnosć rěčeć z Čechami, kotřiž sej jutry křižerjow wobhladuja?

.....

Dotazník v češtině

Věk: Povolání:

- 1) Lužičtí Srbové jsou menšina žijící v .....
- 2) Lužická srbština patří mezi.....jazyky.
- 3) Spisovná lužická srbština se dělí na dva jazyky, stejně jako Lužičtí Srbové na dva národy. Věděl/a byste jaké?
- 4) Víte, jaká města jsou centrem Horní, respektive Dolní Lužice?
- 5) Víte, jaký je odhad současného počtu Lužických Srbů?
- 6) Lužická srbština si zachovala některé mluvnické tvary, které ve staročeštině postupně mizely již v době mistra Jana Husa. Věděl/a byste jaké?
- 7) Dokážete přeložit hornolužickousrbštinu a dolnolužickousrbštinu do češtiny?
Dobry dzeń! Doby źeń!
Witajće k nam! /Witajśo k nam!
Kak so Tebi (Wam) (wje)dže? / Kak se Śi (Wam) źo?
Jara derje, wutrobny dźak. / Wjelgin derje, wutšobny źěk.
Prošu! / Pšosym!
Ja bych chcyl ... / By kšěl ...
Rěkam ... / Mě se groni ...
Sym z Českeje. / Som z Českeje.